

Høgskolen i Hedmark

Rena

Masteravhandling i offentlig ledelse og styring, Avdeling for Økonomi og ledelse.

Erdem Topal

2015

Hvordan kan en forklare frafall i videregående opplæring blant unge og hvilken betydning har det for arbeidsledighet?

Master i offentlig ledelse og styring

En kvalitativ undersøkelse om frafall og arbeidsmarkedet

Samtykker til utlån hos høgskolebiblioteket JA NEI

Samtykker til tilgjengeliggjøring i digitalt arkiv Brage JA NEI

Innhold

SAMMENDRAG	4
1. INNLEDNING.....	5
1.1 PRESENTASJON OG BAKGRUNN FOR VALG AV TEMA	5
1.2 BEGREPSAVKLARING	9
1.3 TEMA OG PROBLEMSTILLING.....	12
1.4 HVEM FALLER FRA VIDEREGÅENDE OPPLÆRING	13
1.5 GANGEN I OPPGAVEN	14
2. TEORETISKE PERSPEKTIVER OG TIDLIGERE FORSKNING	16
2.1 HUMANKAPITALTEORI.....	16
2.2 FRAFALL OG HUMANKAPITALTEORI.....	18
2.3 INNVENDINGER MOT HUMANKAPITAL.....	19
2.4 VERDITEORI.....	20
2.5 FRAFALL OG VERDITEORI.....	21
2.6 KULTURTEORI.....	22
2.7 FRAFALL OG KULTURTEORI.....	23
2.8 SOSIAL POSISJONSTEORI.....	24
2.9 SOSIAL POSISJONSTEORIEN OG FRAFALL	27
2.10 OPPSUMMERING.....	27
3. METODISKE REFLEKSJONER	29
3.1 VALG AV METODE.....	29
3.2 KVALITATIV FORSKNINGSMETODE.....	30
3.3 DET SEMI-STRUKTURERT ELLER DELVIS STRUKTURERT FORSKNINGSENTREVJU	32
3.4 VALG AV INFORMANTER	33

3.5	UTARBEIDING AV INTERVJUGUIDE OG GJENNOMFØRING AV INTERVJU	34
3.6	STUDIES VALIDITET OG RELIABILITET	35
3.7	ETIKK, PERSONVERN/INFORMERT SAMTYKKE	38
4.	PRESENTASJON AV RESULTATER	40
4.1	PRESENTASJON AV INFORMANTEN OG BAKGRUNN	40
4.2	DRØFTING AV FUNN I LYS AV TIDLIGERE FORSKNING	40
4.3	MANGLENDE FULLFØRING AV VIDEREGÅENDE OPPL. OG ARBEIDSMARKEDSTILKNYTNING ...	41
4.4	FREMTIDENS ARBEIDSMARKED	43
4.5	FOT INNENFOR ARBEIDSLIVET	45
4.6	UTENFOR VIDEREUTDANNING OG ARBEID	47
4.7	ARBEIDSMARKEDSTILKNYTNING FULLFØRT VS IKKE FULL FØRT VIDEREGÅENDE OPPL.	49
4.8	HVEM ER DE LEDIGE OG HVA KJENNETEGNER DEM	50
4.9	LAVERE ELLER HØYERE ARBEIDSLEDIGHET	52
4.10	PERSONEN SOM ER PÅ ARBEIDSMARKEDSTILTAK	53
4.11	FRAFALL OG KOSTNAD FOR SAMFUNNET	57
4.12	FRAFALL OG KONSEKVENSER FOR SAMFUNNET	62
4.13	FORHOLD SOM PÅVIRKER ARBEIDSLEDIGHET BLANT UNGE	64
4.14	SAMMENHENG MELLOM FRAFALL OG ARBEIDSLEDIGHET	65
4.15	ANDRE GRUNNER SOM KAN FØRE TIL ARBEIDSLEDIGHET ENN FRAFALL	67
4.16	HVORDAN SKAL DET OFFENTLIGE MØTE DENNE UTFORDRINGEN MED FRAFALL	68
5.	OPPSUMMERING	73
5.1	DRØFTING	73
5.2	KONKLUSJON	77
6.	LITTERATURLISTE	78

Sammendrag

Denne masteroppgaven er en kvalitativ studie som er utarbeidet etter det semi-strukturert eller delvis strukturert forskningsintervju. Studien har et fenomenologisk preg og har følgende problemstilling:

Hvordan kan en forklare frafall i videregående opplæring blant unge og hvilken betydning har det for arbeidsledighet?

Studien viser at frafall i videregående opplæring påvirker arbeidsledigheten blant unge. I studien kommer det frem at de som kun har grunnskole eller videregående skole som høyeste fullførte utdanning, vil ha vanskeligheter med å komme inn på arbeidsmarked. Samtidig tyder funnene også på at det er andre faktorer som påvirker gjennomføringen av videregående opplæring og tilknytningen på arbeidsmarkedet.

---

1. Innledning

1.1 Presentasjon og bakgrunn for valg av tema

I dagens kunnskapssamfunn stiller samfunnet og arbeidsgivere krav om utdanning og kompetanse. Nå som arbeidsgivere stiller krav om kompetanse, bidrar det til at unge i dag må gjennom hinderløyper av krav. Første hinder som mange har vanskeligheter med å komme forbi er gjennomføring av videregående opplæring. Det å ikke fullføre videregående opplæring kan føre til at den enkelte blir stående utenfor arbeidslivet. Gjennom ulik forskning som har blitt presentert har vi blitt kjent med hva som kan forklare frafall i videregående skole blant unge. Gjennom forskningen på frafall i videregående skole har vi også blitt kjent med hvilke forhold som påvirker frafall.

Andelen elever som gjennomfører videregående opplæring med studie- og yrkeskompetanse innen fem år har ligget på rundt 70 prosent siden reform 94. Frafallet i videregående opplæring er et stort problem. Frafallet i videregående opplæring omfatter omlag 1/3 på hvert elevkull og det har ikke vært noen nedgang de senere årene. Frafall i videregående opplæring reduserer mulighetene til arbeid og øker sjansen for uføretrygd og et voksenliv utenfor arbeidslivet. Frafall i videregående opplæring øker også sjansen for dårligere levekår og helse gjennom livet (Hernes, 2010). Denne masteroppgaven vektlegger hvordan en kan forklare frafall i videregående opplæring blant unge og hvilken betydning har det for arbeidsledighet.

Fremtidens arbeidsmarked går i retning av et kunnskapsmarked. I 1950 hadde 84 prosent grunnskoleutdanning, var andelen ufaglærte av de sysselsatte sunket til 11 prosent i 2004. Frafallet fører med seg dramatiske konsekvenser da nedgangen i arbeidsplasser for ufaglærte vil fortsette i årene fremover (Hernes, 2010).

Rapport skrevet av Gjefsen m.fl.(2012) som tar for seg fremtidens arbeidsmarked viser også dette. I rapporten kommer det frem at de som kun har grunnskole eller videregående skole som høyeste fullførte utdanning vil ha vanskeligheter med å komme inn på fremtidens arbeidsmarked. Etterspørselen etter denne type arbeidskraft vil reduseres med tiden. I rapporten kommer det også frem at i 2025 vil det være behov for 100 000 færre arbeidstakere som bare har grunnskoleutdanning enn i dag.

I rapporten kommer det også frem at sannsynligheten for å stå utenfor videre utdanning og arbeidsliv allerede som ung voksen øker dersom man ikke fullfører videregående opplæring. Det vises også til at lavt utdannede personer er overrepresentert blant uføretrygdete i landet og at lavt utdannede oftere enn andre har dårligere helse og mer fysisk krevende arbeid. Det er en stor overvekt av menn i gruppen arbeidsledige med grunnskoleutdanning som høyeste utdanning. I samme rapport går det også frem at etterspørselen etter arbeidskraft med høyere utdanning vil øke i årene som kommer.

Gjefsens m.fl. (2012) fremtidsperspektiver innebærer at ungdom som ikke har fullført videregående opplæring vil ha vanskeligheter med å få en fot innenfor arbeidslivet. Dette vil være en utfordring for den enkelte og ikke minst for samfunnet.

Den registrerte arbeidsledigheten i Norge er på 4,3 %¹ eller 120 000 mennesker som ikke har arbeid å gå til. Sammenligner vi dette med andre land i Europa etter finanskrisen etterdønninger, er dette «småtteri». Om vi går nærmere inn på den registrerte arbeidsledigheten finner vi en høy andel unge som ikke er i arbeid. Kan dette relateres til frafall i videregående opplæring eller kan det være andre faktorer som spiller inn?

Falch m.fl. (2009) har sett på unges situasjon på arbeidsmarkedet. Gjennom rapporten årsaker til og konsekvenser av manglende fullføring av videregående opplæring beskriver forskerne situasjonen til unge voksne på arbeidsmarkedet om de har fullført videregående opplæring eller ikke. I forskningsrapporten kommer det frem at arbeidsmarkedstilknytningen er dårligere blant dem som ikke har fullført videregående opplæring enn blant dem som har fullført. I rapporten kommer det også fram at gjennomføring av videregående opplæring har gunstige effekter på arbeidsmarkedstilknytning. Fullføring av videregående opplæring reduserer sannsynligheten for å være arbeidssøker, mottaker av offentlig stønad og havne i fengsel.

Unge situasjon i arbeidsmarkedet utdypes nærmere i rapporten til Falch og Nyhus (2009). I rapporten som tar for seg frafall fra videregående opplæring og arbeidsmarkedstilknytning for unge voksne, kommer det frem at blant dem som har fullført videregående opplæring innen fem år, er det så godt som ingen på uføretrygd. Derimot er andelen uføretrygdete på 2-4 prosent blant dem som ikke har fullført.

---

¹ SSB, Arbeidskraftundersøkelse juli 2015 <http://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/akumnd/maaned>

Når det gjelder mottak av dagpenger/sosialhjelp kommer det frem at ordningen benyttes i større grad av dem som ikke har fullført videregående opplæring. Dette kan tyde på at unge som ikke fullfører videregående opplæring vil ha vanskeligheter med oppfylle arbeidsgiverens krav om kompetanse og dermed ikke være kvalifisert til arbeid.

Når det gjelder kriminalitet kommer det frem at om lag 17 prosent av mennene som ikke har fullført videregående opplæring har vært i fengsel minst en gang. Det er fem ganger større enn menn som har fullført. I rapporten kommer det også frem at sysselsettingen er større ved fullført videregående opplæring. 83 prosent av dem som har fullført videregående opplæring var sysselsatt i 2006, mens det var kun 68 prosent av dem som ikke hadde fullført.

I forskningsrapporten til Nyhus og Falch (2009) viser at arbeidsmarkedstilknytningen er betydelig dårligere blant dem som ikke har fullført videregående opplæring enn blant dem som har fullført. Det kommer også frem at arbeidsmarkedstilknytningen synes å bli bedre når man blir eldre for dem som har fullført videregående opplæring, blir den dårligere for dem som ikke har fullført. Sannsynligheten for å bruke trygde- og stønadsordninger er størst for individene som ikke har fullført. Samtidig påpekes det i rapporten at det kan være en rekke årsaker til at noen ikke fullfører, blant annet sykdom som også har betydningen for arbeidsmarkedstilknytningen. Dette kommer også frem i en rapport ledet av Gudmund Hernes (2010). I rapporten kommer det frem at frafall ikke er ett problem, men at den har mange årsaker og virkningene er mange og ulike.

Å droppe ut av utdanningssystemet er ikke bare kostnad for den enkelte, men også kostnad for samfunnet. Gjennom tidligere forskning viser at de som dropper ut av videregående opplæring har en tendens til å få dårligere helse, motta sosialhjelp og bli uføretrygdet. For samfunnet har dette kostand i form av tapte skatteinntekter da de som er arbeidsledige må bli forsørget av sikkerhetsnettet som fellesskapet har vært med på å bygge opp.

Forskning som er utført av Falch m.fl. (2009) ved Institutt for samfunnsøkonomi ved NTNU som tar for seg kostnader av frafall, kommer det frem at frafall i videregående skole koster staten 6 milliarder kroner. Ved å redusere frafallet i videregående opplæring gis det grunnlag for betydelig potensiale for samfunnsøkonomisk gevinst. Gevinsten hentes utfra arbeidsmarkedstilknytning og inntektsgevinster i form av økte skatteinntekter.

Frafallet i norske videregående skoler er et kjent fenomen, men ikke nytt. Frafall i videregående opplæring er blitt mer synlig etter at alle fikk rett til videregående opplæring

og etter at videregående opplæring er portalen til en produktiv voksen liv. Den største utfordringen er ikke at frafallet har økt, men at det er for stort og at konsekvensene av frafall trolig er blitt alvorligere (Hernes, 2010). Forskning som er gjort på dette område viser til ulike faktorer.

Rapport som er skrevet av Markussen m.fl. (2012) viser til tidligere forskning der det kommer frem at elever med foreldre med høy utdanning som støtter opp om skolearbeid samt at foreldrene synes utdanning er viktig, har mindre frafall. Med andre ord kan vi si at elever med god sosial bakgrunn har en tendens til å gjøre det bedre i utdanningssystemet enn elever med lav sosial bakgrunn. Videre viser forskning som er gjort at elever med gode skolerresultater fra ungdomskolen gjør det bedre i videregående opplæring enn elever med dårlige skolerresultater. I rapporten kommer det også frem at 66 prosent av elevmassen i videregående opplæring oppnådde studie- eller yrkeskompetanse etter 5 år. Videre kommer det frem at 15 prosent sluttet før de var ferdige med opplæringen og 19 prosent gjennomførte uten å bestå alle fag eller eksamener.

I et samfunn som baserer seg på kunnskap og kompetanse vil ungdommenes muligheter i arbeidsmarkedet være påvirket av deres utdanningsbakgrunn. Arbeidslivet har endret seg med tiden. Det som tidligere ble kalt for «strøjobber» som ungdommen fikk, er nå byttet ut med høyteknologiske systemer som krever utdanning for å beherske. Samtidig legger frafallet en vis demper på samfunnsutviklingen da samfunnet må ha arbeid som ikke krever for mye utdanning. Stiller samfunnet for høye krav, vil noen aldri kunne være med å bidra til fellesskapet.

I oppgaven vil det bli belyst hvordan en kan forklare frafall i videregående opplæring og hvilken betydning det har for arbeidsledighet. I oppgaven vil frafall bli forklart gjennom humankapitalteorien, sosial posisjonsteori, verditeori og kulturteori. Ved å trekke inn ulike teorier kan frafall i videregående skole bli bedre belyst samt at det danner det teoretiske i oppgaven.

1.2 Begrepsavklaring

Arbeid med forskningsspørsmål innebærer begrepsavklaringer for nøkkelbegrepene som forskningen skal ta for seg. Dette gjøres for å unngå uklarheter i hva det egentlig dreier seg om. På fagspråket kalles dette begrepsliggjøring eller konseptualisering (Johannessen, Tufte og Kristoffersen, 2004).

Videregående opplæring

Etter å ha gjennomført lovfestet og obligatorisk tiårig grunnskole søker elevene seg videre til videregående opplæring. Retten til videregående opplæring er hjemlet i Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa (opplæringslova) fra 1998 og i Forskrift til opplæringslova av 2006. Som det fremgår av § 3 i Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa (opplæringslova) fra 1998 har ungdom som har fullført grunnskolen eller tilsvarende opplæring, har etter søknad rett til tre års heltids videregående opplæring. Denne retten må normalt benyttes i løpet av en sammenhengende periode på fem år eller seks år når opplæringen er helt eller delvis blir gitt i lærebedrift og innen utgangen av det året vedkommende fyller 24 år.

Videregående opplæringen her til lands har gjennomgått to store reformer på kort tid. I 1994 kom Reform 94 som uttrykte at alle har rett til 3 års videregående opplæring. Høsten 2007 ble Reform 94 erstattet av Kunnskapsløftet. Reform 94 bidro til at ungdom mellom 16 og 19 år fikk rett til tre års opplæring som kunne føre til studiekompetanse eller yrkeskompetanse.

Fylkeskommunene fikk ansvaret for å sikre nok plasser til alle som ønsket å ta videregående opplæring. Formålet med reformen var at den eksisterende videregående opplæringen var for omfattende, særlig spesialiseringen. Elevene stod ovenfor mange tilbud som var uoversiktlige samt at det var for stort frafall og at sammenhengen mellom skole og arbeidsliv var for dårlig.

Med Reform 94 kom det et bedre tilbud, bedre gjennomstrømning av elever, bedre opplæring samt at det skulle bli lettere med tilgang til høyere utdanning. Med Reform 94 var det ventet at frafallet ville øke fordi hele kullet ble tatt opp i videregående opplæring og fordi gjennomsnittsalderen for elever i yrkesopplærings gikk ned. Etter noen år med Reform 94 ble resultatet motsatt. Reformen bidro til forbedring av ungdommenes gjennomføring av videregående opplæring (Hernes, 2010).

Etter noen år med reform 94 kom det frem via ulike forskningsresultater at målet om tilpasset opplæring til hver enkelt elev ikke var nådd. Dette medførte store forskjeller i læringsutbyttet og at mange elever hadde for dårlige grunnleggende ferdigheter samt at gjennomføringen i videregående skole var for lav. Dette medførte at læreplanen for videregående opplæring ble endret.

Med Kunnskapsløftet kom en reform som gjaldt for grunnskolen og videregående skole. Med fellesreform bidro det til at fagene som er felles, også får læreplaner som gjelder for alle årene. Dette er med på å sikre sammenheng, helhet og progresjon i opplæringen. Med Kunnskapsløftet ble læreplanene angitt kompetansemål. Det ble gitt klare kompetansekrav utfra hvilket trinn eleven gikk på.

Frafall

Det finnes en del ulike tolkninger av frafall i videregående opplæring, men i debatten om hvorfor ungdom velger å slutte på videregående opplæring har begrepet bortvalg vært mest utbredt. Frafall er et vidt og ikke minst et komplisert begrep. Da NIFU prosjektet Bortvalg og kompetanse ble presentert i 2008 kom også begrepet bortvalg. Markussen m.fl. (2008) definerte bortvalg som når de unge velger å slutte på videregående opplæring foretar de et valg.

Markussen m.fl. (2008) ville heller bruke bortvalg i stedet for frafall eller droppouts. Ved å bruke bortvalg ønsket forskerne med det å vise at eleven foretar et valg i å takke nei til videregående opplæring. Det å slutte på videregående opplæring er frivillig og de som velger å slutte foretar da et valg om å slutte.

Når begrepet frafall benyttes må man skille mellom permanent frafall og midlertidig frafall. For den enkelte skole kan det tyde på at eleven har falt fra, men kan ha begynt på ny skole eller annen utdanning. Det skal også legges til at det kan også være andre grunner til at de velger å slutte på videregåendeopplæring. Det kan være seg rus, psykiske problemer, graviditet eller svake språkkunnskaper for innvandrere med kort botid i Norge.

Som fellesnevner for alle som slutter på videregåendeopplæring er at de foretar et valg. I denne oppgaven støtter jeg meg på begrepet frafall. Jeg vil benytte meg av språkrådets definisjon av frafall der frafall menes med manglende oppmøte. Manglende oppmøte over tid fører til at unge ikke oppnår de kravene som er satt for å fullføre videregående opplæring.

De som kommer under begrepet frafall i denne oppgaven har ikke oppnådd kravene for faglige studier i yrkesfag og utdanningsprogrammer. Jeg vil videre presisere at i denne oppgaven ser jeg frafall i et overordnet perspektiv. Det kan være andre faktorer som påvirker gjennomføringen slik at den direkte årsaken kan være noen annet enn manglende oppmøte som denne oppgaven ikke belyser.

Med innføringen av Kunnskapsløftet i 2006 ble strukturen endret i videregående opplæring. Det som tidligere ble kalt studieretninger heter nå utdanningsprogrammer. Allmennfag og studieretningsfag ble i 2006 endret til fellesfag og programfag. Ved å gjennomføre fellesfag og programfag blir man kvalifisert for å søke høyere utdanning.

Arbeidsledighet

Med arbeidsledighet menes arbeidsføre mellom 16 og 67 år som ikke kan skaffe seg arbeid etter vanlige vilkår. Arbeidsledighet oppstår når det er større tilbud av arbeidskraft enn det som etterspørres. Man kan også si at arbeidsledighet er forholdet mellom antall personer som etterspør arbeid og mengde arbeidstakere som arbeidsgivere etterspør. Enkelte begreper kan dekke mange sider av et fenomen.

Arbeidsledighet er et av de begrepene som bør deles opp i forskjellige komponenter som atskiller seg fra hverandre. Når man snakker om arbeidsledighet er det viktig å merke seg hvordan arbeidsledighet måles. Det finnes to måter å registrere arbeidsledighet. Arbeids- og velferdsetaten (NAV) måler ledighet ved at den enkelte registrer seg som arbeidssøkende, mens SSB måler ledighet basert på spørreundersøkelser. Spørreundersøkelsen blir publisert som Arbeidskraftundersøkelsen (AKU).

Måling etter disse gir ulike tall på ledigheten her til lands da innsamlingsmetode og definisjonene er forskjellige. Ledighet registrert etter NAV er oftest lavere enn AKU-tallene. I oppgaven brukes den generelle arbeidsledigheten mellom 16 – 67 år til å belyse oppgavens problemstilling. Selv om den registrerte ledigheten er høyest blant de mellom 16 – 24 år og det er denne aldersgruppen som faller fra videregående opplæring, vil det å snevre inn føre til at nødvendig informasjon angående frafall og arbeidsledighet ikke blir tatt med.

1.3 Tema og problemstilling

Masteroppgaven tar for seg hvordan en kan forklare frafall i videregående opplæring blant unge og hvilken betydning har det for arbeidsledighet. I en globalisert verden der folk flytter mellom by og land har det blitt tøffere konkurranse om arbeid. Arbeidssøkere uten utdanning vil ha vanskeligheter med å finne seg arbeid enn arbeidssøkere med utdanning. SSB (2013) har sett på gjennomstrømning i videregående opplæring for perioden 2007 – 2012. I rapporten kommer det frem at om lag 1/3 unge faller fra i videregående skole i løpet av fem år. Avisen Nordlys (2013) viser også til rapporten som SSB har utarbeidet. Her fremgår det at de som kun har grunnskole eller videregående skole vil ha vanskeligheter med å komme inn på arbeidsmarkedet.

Frafall blant unge i dag er ikke bare en kostnad for den enkelte, men også en kostnad for samfunnet. For den enkelte vil mangel på utdanning kunne føre til dårligere levekår. Forskning som er gjort tidligere viser at de som dropper ut av videregående opplæring har en tendens til å få dårligere helse, motta sosialhjelp og bli uføretrygdet (Markussen m.fl. 2008; Nyhus og Falch 2009). For samfunnet har dette en kostnad i form av tapte skatteinntekter.

Det er forsket mye på frafall i videregående skole, særlig har forskningsmiljøet Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU STEP) spesialisert seg på dette område. Forskning utformet av NIFU STEP med Eifred Markussen forklarer frafall med blant annet foreldrenes utdanningsnivå, karakterer fra grunnskolen, høyt fravær og elevens sosiale bakgrunn. Rapport skrevet av SSB (2013) viser at gjennomstrømning i videregående opplæring påvirkes av sosioøkonomiske faktorer som blant annet at elever med foreldre som har høyere utdanning fullfører ni av ti innen fem år. Elever med foreldre som har videregående skole som høyeste utdanning fullfører 65 prosent av elevene.

Frafall i videregående skole er et tema som er grundig belyst gjennom ulike rapporter og forskning deriblant fra SSB og Eifred Markussen (NIFU STEP). Formålet med oppgaven er å belyse hvilke faktorer som er med på å påvirke frafall i videregående skole samt ta for seg hvilken betydning det har for arbeidsledighet. Som følge av dette har jeg valgt følgende problemstilling for oppgaven:

Hvordan kan en forklare frafall i videregående skole blant unge og hvilken betydning har det for arbeidsledighet?

1.4 Hvem faller fra videregående opplæring

Opp gjennom årene er det forsket mye på hva som kjennetegner de som faller fra videregående opplæring. Det er naturlig med noe frafall da eleven kan ha valgt et annet studieprogram eller at eleven mangler motivasjon som fører til at vedkommende tar pause i utdanningen. Som det ble nevnt tidligere i oppgaven viser rapport som er gjort av Markussen m.fl. (2012) at elever med foreldre med høy utdanning som støtter opp om skolearbeid samt at foreldrene synes utdanning er viktig, har mindre frafall.

SSBs (2013) kartlegging av gjennomstrømning for videregående opplæring fra 1994 til 2007 viser at gjennomstrømningen har holdt seg stabilt. Gjennomstrømningen er rundt 70 %. Når det gjelder gjennomstrømning er det store forskjeller mellom utdanningsprogrammene. Elevene som begynte på studieforberevende utdanningsprogram i 2007 fullførte 83 % prosent i løpet av fem år. Drøyt 80 prosent av disse fullførte med studiekompetanse som gir mulighet for å ta høyere utdanning. For yrkesfaglige studieretningene oppnådde 45 % av elevene ikke noe formell kompetanse i løpet av fem år. Elevene hadde enten sluttet i løpet av opplæringstiden eller strøket i ett eller flere fag. Frafallet er tre ganger så mange på yrkesfag kontra studieforberevende utdanningsprogram.

Jenter har i gjennomsnitt høyere gjennomstrømning. 75 % av jentene og 64 % prosent av guttene som startet i videregående opplæring i 2007 fullførte med studie- eller yrkeskompetanse i løpet av fem år.

Når vi ser på elevenes sosioøkonomiske bakgrunn kommer det frem at foreldrenes utdanningsnivå har en positiv effekt på gjennomstrømningen. Elever som har foreldre med høyere utdanning fullfører ni av ti innen fem år, mens det er 65 % som fullfører når foreldre har kun videregående opplæring som høyeste utdanning. Når vi ser på landsbasis ser vi at Oslo og Sogn og Fjordane var de fylkene med høyest gjennomstrømning for elever som startet på videregående opplæring i 2007. Om lag 75 % av elevene oppnådde studie- eller yrkeskompetanse i løpet av 5 år. På den andre siden av skalaen kommer de tre nordligste fylkene samt Østfold dårligst ut. Gjennomstrømningen varierer fra 49 til 65 %.

Grunnskolepoeng påvirker også gjennomstrømningen. Elever med grunnskolepoeng over 50 fullfører 97 % innen fem år. For elever med grunnskolepoeng med 35-40 fullfører 70 % innen fem år. Elever med grunnskolepoeng lavere enn 34 oppnådde halvparten eller færre formell kompetanse. Elever med 25-29 grunnskolepoeng fullførte kun en av tre av elevene.

40 % av elevene sluttet underveis i utdanningsløpet. Dette tyder på at elever med høyest antall grunnskolepoeng fullfører i større grad enn de med lavt antall poeng. Høyt fravær trekkes også frafall i videregående opplæring opp. Å være mye borte fra skolen fører med seg faglig utfordringer og kan føre til fallende opplevelse av mestring og dermed føre til frafall.

Eifred Markussen m.fl. (2008) fulgte 9749 ungdommer gjennom videregående opplæring fra 2002 til 2007. Gjennom undersøkelsen fant de at 66 % av de som gikk ut av grunnskolen på Østlandet våren 2002 fullførte videregående opplæring fem år senere. 34 % av elevene som begynte våren 2002 oppnådde ikke studie- eller yrkeskompetanse. I undersøkelsen fant de at elevens bakgrunn hadde betydning for gjennomstrømningen. De fant også ut at majoritetsungdom hadde bedre kompetanseoppnåelse enn minoritetsungdom.

Markussen m.fl. (2008) fant også ut at jentene hadde bedre gjennomstrømning enn guttene. I undersøkelsen kom det også frem at ungdom som bodde med begge foreldrene og elever med gode karakterer fra grunnskolen hadde bedre gjennomstrømning.

1.5 Gangen i oppgaven

Masteroppgaven består av seks kapitler. Kapittel 1 tar for seg oppgavens tema og problemstilling. I kapittel 1 redegjøres det også for sentrale begreper som går igjen i oppgaven. Kapittel 2 tar for seg oppgavens teoretiske del. Kapittel 3 er oppgavens metodekapittel. Her redegjøres det for valg av metode og avgrensninger i forhold til analysene som oppgaven tar for seg. Kapittel 4 tar for seg funn som er gjort. Funn som kommer frem i analysene diskuteres opp mot tidligere forskning. I kapittel 5 som er oppgavens siste kapittel, tar for seg drøfting og konklusjon.

2. Teoretiske perspektiver og tidligere forskning

I dette kapittelet gjøres det rede for ulike teorier som kan være med på å forklare unges utdanningsvalg. Aller først i dette kapitelet vil oppgaven trekke frem humankapitalteorien. Denne teorien vektlegger at individer vil investere i kompetanse så lenge gevinstene er større enn kostnadene.

I dette kapitlet gjøres det også redefor tidligere forskningsrapporter som tar for seg hvilke elever som ikke fullfører videregående opplæring og de som består videregående opplæring. Disse rapportene kan knyttes opp mot teorier til sosiologene Raymond Boudon og Pierre Bourdieu har utviklet.

Sosiologen Raymond Boudon beskriver tre ulike forklaringer på ulikheter i utdanningssystemet som har med sosiale forhold å gjøre. Raymond Boudon trekker frem verditeori, kulturteori og sosialposisjonsteori i sine analyser av utdanningsvalg. Teoriene kan bidra til å forklare hvorfor noen ungdommer velger utdanning, mens andre gjør det ikke. Pierre Bourdieus teorier vil også bli belyst. I motsetning til Boudon velger Bourdieus å vektlegge kulturell kapital, økonomisk kapital og sosial kapital i sine analyser av hvilke valg den enkelte tar. Gjennom Boudons og Bourdieus teorier kan vi få belyst hvorfor ungdom velger utdanning slik som de gjør.

2.1 Humankapitalteori

Med humankapital menes det kompetanse og ferdigheter som ligger i personens evne til å produsere en vare eller tjeneste. Det er de kunnskaper, ferdigheter, evner, holdninger som gjør det mulig å utføre de oppgavene og nå de målene som er satt, en definisjon svært lik definisjon på kompetanse. Høy humankapital i familien gjennom foreldrenes utdanningsnivå, overføres i relasjon mellom voksen og barn. I dette tilfellet vil humankapital gjelde elevens evner, erfaringer og kompetanse. Humankapital blir som regel målt i utdanning. Utdanning blir sett på som en investering som personer selv må velge å ta. Investeringen vil koste i form av indirekte og direkte kostnader den enkelte må bære.

Ifølge Chicago-økonomen Gary Becker (1993) vil en person begynne på og fortsette i videregående skole så lenge den forventede gevinsten av det er høyere enn kostnaden som den investeringen medfører, gitt den tilgjengelige informasjonen.

Becker argumenterte for at opplæring som gir kunnskap og ferdigheter som belønnes i markedet er å betrakte som investeringer, ikke i fysisk kapital, men i humankapital.

Videre påpeker Becker at den gevinsten personen får igjen av utdanning er økte inntekter på sikt, mens kostanden av å fortsette i utdanning inkluderer tapt inntekt mens man går på skolen. Innsatsen individet investerer i humankapital blir sett på som en effektiv måte å oppnå vekst for firma, industri og nasjon (Schultz, 1961). Kunnskapen som individet tilegner seg vil kunne gi avkastning i form av høye lønninger (Olaniyan & Okemakinde, 2008).

Becker (1993) påpeker at personer med tilsvarende humankapital vil ha tilsvarende muligheter på arbeidsmarkedet uavhengig av kjønn, sosial bakgrunn eller etnisk bakgrunn. Det blir også påpekt at foreldre med høy utdanning og inntekt vil investere mer i sine barns utdanning sammenlignet med de som har mindre ressurser. I slike tilfeller vil foreldrene investere i elevens utdanning etter ferdighetsnivå. Karakterer fra grunnskolen samt ønsket om å ta seg utdanning har betydning for investeringen. Om eleven ikke har evner og anlegg for utdanning vil foreldre med lav inntekt avveie investeringen. Som for alle andre investeringer kan kunnskapsinvesteringer underlegges lønnsomhetskalkyler.

Einan (2011) skriver videre at jo mer humankapital en person besitter med, jo mer omsetningsverdi har denne personen på arbeidsmarkedet. Dette begrunnes med vedkommende evne til å produsere. Gjennom selve utdanningen vil tilegnelsen av produktivitetsskapitet gjøre elevene til mer effektive arbeidstakere. Ved at eleven gjennomfører utdanningen sender det positive signaler til arbeidsgivere. Elever som har en tendens til å gjennomføre en utdanning har oftest høyere ferdighetsnivå. Ungdom med et høyt ferdighetsnivå målt etter karakterer fra grunnskolen vil ha høyere avkastning ved en utdanning. Ungdom med høyt ferdighetsnivå vil få avkastning i form av høyere lønn på sikt.

Som det kommer frem i Finansdepartementets perspektivmelding (2009) er utdanning nødvendig både for å kunne dra nytte av eksisterende teknologi og for å skape teknologiske nyvinninger. Perspektivmeldingen viser til studier at jo mer man lærer i det formelle utdanningssystemet desto mer blir man i stand til å lære i arbeidslivet. For den enkelte gir gode kvalifikasjoner større sannsynlighet for en godt betalt jobb som han eller hun trives med. I perspektivmeldingen kommer det også frem at elever som avbryter videregående opplæring uten å oppnå fagbrev eller studiekompetanse er dette kostbart for samfunnet og

for den enkelte. Dette er med på å bidra til at mange unge ikke oppnår tilstrekkelig kompetanse til å fungere tilfredsstillende i et stadig mer krevende arbeidsmarked.

Sett i lys av humankapitalteorien vil elever bli vurdert på bakgrunn av egenskaper som bidrar til produktivitet i arbeidet. Dette er med på å forklare hvorfor ulike elever har ulike muligheter på arbeidsmarkedet.

2.2 Frafall og humankapitalteori

Individenes utdanningskarrierer er et resultat av en serie beslutninger som elevene, foreldrene og skolene gjør på ulike tidspunkter. Ifølge humankapitalteorien vil en elev velge å fortsette videregående opplæring dersom forventet avkastning av utdanningen er høyere enn forventet kostnad gitt informasjonen på beslutningstidspunktet. I et slikt perspektiv vil manglende fullføring være en optimal beslutning fra elevens synsvinkel dersom forventet avkastning er lavere enn forventet kostnad (Borge, Falch og Strøm, 2011).

Ifølge Oosterbeek (1992) er det ikke noe spesielt med avgjørelsen om å slutte på skolen, det henger sammen med at man mener den optimale utdanningen er nådd. Med utgangspunkt i humankapitalteorien vil all utdanning som er økonomisk lønnsom, bli gjennomført. Humankapitalteorien identifiserer en rekke faktorer som er med på å påvirke utdanningsbeslutningen. Humankapitalteorien trekker frem individkjennetegn, helse, familiebakgrunn, arbeidsmarkedsforhold og kostnader knyttet til gjennomføring av videregåendeopplæring og tidlig investering.

Frafall forklart etter individkjennetegn og familiebakgrunn er at elever med gode skoleferdigheter som målt ved karakterer fra grunnskolen vil ha lavere kostnader ved å fortsette videregående opplæring enn elever med svake skoleferdigheter. Familiebakgrunn blir også trukket frem. Foreldrenes utdanningsnivå kan påvirke beslutningene dersom informasjonen om fremtidige gevinster og kostnader knyttet til utdanning avhenger av bakgrunn. Det trekkes også frem at utviklingen av kognitiv kapasitet har større betydning enn hva man nylig har trodd.

Arbeidsmarkedsforhold blir også brukt til å forklare frafall etter humankapitalteorien. Dette inkluderer lønnsnivå på beslutningstidspunktet om forventet lønn og forventede sysselsettingsmuligheter i fremtiden. I områder av landet med relativt høy lønn for ufaglærte og god tilgang på jobber som ikke krever fullført videregående opplæring vil alternativet til

---

videregående opplæring framstå som gunstig. Tilbøyeligheten til å velge jobb framfor å fullføre videregående opplæring vil dermed forventes å være høyere i slike områder.

Selv om utdanningen i seg selv er gratis vil kostnader til bøker og transport kunne ha betydning for valget mellom å fortsette eller avslutte videregående opplæring. Av spesiell relevans for oss er forskjeller i avstand til relevante utdanningstilbud. Elever som er bosatt i områder av landet med lang reiseavstand til nærmeste skole som tilbyr ønsket utdanningsprogram vil ha høyere kostnader knyttet til utdanningen enn elever som bor nært til skoler og utdanningsprogram. Alt annet likt forventes derfor elever i slike områder å ha lavere tilbøyelighet til å fullføre videregående opplæring enn andre.

Det er en betydelig internasjonal empirisk litteratur som studerer årsaker til frafall etter obligatorisk skole og flere viktige hovedtrekk er identifisert: Jo bedre elevenes faglig forutsetninger er og jo høyere utdanning foreldrene har, jo lavere frafall har elevene. Videre tyder internasjonale studier på at jo bedre arbeids- og lønnsmulighetene som ufaglært er, jo høyere er tilbøyeligheten til å avbryte skolegangen (Borge, Falch og Strøm, 2011).

Som Einan (2011) skriver er at individets økte livsinntekt som følge av å investere i utdanning er viktig for viljen til å gjøre den investeringen. Oppnådd livsinntekt vil variere etter ungdommens produktivitet. Studenter på institusjoner for høyere utdanning har mer produktivetskapasitet. Det gir dem høyere omsetningsverdi på arbeidsmarkedet enn elever som bare har videregående skole ettersom de har lengre utdanning.

2.3 Innvendinger mot humankapital

Innvendinger som kommer mot humankapitalteorien er hvordan målingen av humankapital foretas. Grunnen til at denne kritikken kommer mot humankapitalteorien er at et troverdig mål for utdanning er vanskelig å finne belegg for. Dette medfører at de indirekte antar at all utdanning gir samme avkastning. Dette vil si at hvert ekstra år med skole på ungdomstrinnet i tillegg til videregående skole gir lik avkastning av utdanning. Denne antagelsen er omdiskutert fordi den trolig ikke er helt i tråd med virkeligheten, hvor en ofte observerer på avkastningen av utdanningen stiger i tråd med utdanningsnivået (Stangeland, 2007).

I Stangelands (2007) undersøkelse kommer det også frem at avkastning av utdanning vil derfor stige i takt med hvilket utdanningsnivå en tar fordi lønnen knyttet til et høyere

utdanningsnivå vil stige. Einan (2011) viser til studier som har avdekket at avkastningen er høyere i privat enn offentlig sektor samt at studieretningen eleven går på har betydning for hvilken inntekt de oppnår.

2.4 Verditeori

Med verditeori mente Boudon (1974) å fokusere på sosialisering av normer og verdier. Utdanning tillegges ulik verdi i ulike sosiale lag. I verditeorien er det eleven sine normer eller verdier som er hovedforklaring på innsats og utdanningsvalg. Verditeorien bygger på at elever med bakgrunn fra lavere sosiale klasser i samfunnet gjennom oppvekst og sosialisering har utviklet andre interesser og et annet verdigrunnlag enn andre sosiale lag i samfunnet. Dette gjenspeiles i sosialiseringen, i påvirkning fra oppvekstmiljøet og dermed også i motivasjon for skoleprestasjoner. Motivasjonen for å arbeide med skole og hevde seg i skolesammenheng vil variere sterkt mellom ulike sosiale lag.

Verditeorien legger vekt på betydningen av normer og verdier for utdanningsatferd. Betydningen av verdier og normer vektlegges ulikt i sosiale klasser. Unge med lav sosial bakgrunn beskrives i denne teoriretningen som å være lite interessert i utdanning i seg selv (Einan, 2011). Dette kan medføre at elever fra lavere sosiale klasser ofte er mindre interessert i utdanning og dermed vektlegges utdanning liten verdi.

Elever med høyere sosial klasse kan ha et annet syn på utdanning, da denne gruppen ser utdanning som en langsiktig investering. Dette medfører at elevene har en tendens til å få bedre skolerresultater og har høyere ambisjoner enn elever fra lavere sosiale lag. Hvorfor elever velger ulik utdanning kan knyttes opp til ulikheter i normer. Normer innen angitt miljø opprettholder atferd og holdninger som vedlikeholder dette mønsteret.

Dette knyttet opp til unges utdanningsvalg vil elever fra sosiale lag med fokus på utdanning ha et forsprang da de ser gevinsten av å ta utdanning. Elever med foreldre med høy utdanning kan ha med seg verdier hjemmefra der utdanning er viktig for et godt og langt liv. Elever fra lavere sosiale lag vil ha vanskeligheter med å se effekten av utdanning. Elever fra sosiale lag der utdanning ses på som et ikke-nødvendig gode, vil være lite motivert for å ta seg utdanning.

Dette kan forklares med de normer og verdier som opprettholder atferd og holdninger i bestemte sosiale klasser. Dette sett i lys av Boudons teorier, om at den enkelte besitter med

---

en verdi som erverves hjemmefra, er med på å påvirke normer og verdier innen angitt miljø som opprettholder atferd og holdninger i mønsteret.

2.5 Frafall og verditeori

Undersøkelser utført i ulike land viser at sannsynligheten for å bestå videregående skole øker jo høyere utdanning foreldrene har (Utdanningsforbundet, 2011). Gjennom undersøkelsen til Markussen m.fl. (2008) kommer det frem at elever som hadde foreldre med høyere utdanning bestod nær tre av fire videregående opplæring. For elever med foreldre med lav eller ingen utdanning oppnådde en av tre studiekompetanse og/eller yrkeskompetanse.

Studie utført av Paul Willis som tar for seg *Learning to Labour* som er referert i tidsskrift for samfunnsforskning (Heggen og Clausen, 2006) tok for seg ny variant av verditeorien på 70-tallet. I studien kom det frem at guttene fra arbeiderklassen var avvisende til skolen og de verdiene skolen sto for. Elevene fra arbeiderklassen utviklet en aktiv motstandsstrategi.

Einan (2011) referer også til studien gjort av Paul Willis. Her trekkes det frem at om det finnes en slik motkultur blant guttene kan det være en forklaring på hvorfor gutter har høyere frafall enn jenter på videregående skole. Som Einan (2011) skriver kan det utfra verditeorien forventes at elever med lav sosial bakgrunn er lite motivert for skolen. Disse elevene vil heller ta seg arbeid i stedet for å slite seg gjennom skolebenken. Einan (2011) skriver videre at dette er mulig forklaring på hvorfor elever starter på videregående skole, for så slutte.

Dette sett i lys av verditeorien kan det tyde på at elever med sosial bakgrunn som verdsetter skole er mer motivert for å ta seg utdanning kontra elever fra lavere sosiale klasser i samfunnet. Elevene påvirkes gjennom familien eller mønsteret som de er en del gjennom normer og verdier som opprettholder atferd og holdninger i bestemte sosiale klasser. I undersøkelsen kommer det også frem at normer og verdier hjemmefra påvirker elevens holdning til utdanning. Ungdommer som sa at foreldrene mener at utdanning er viktig var mer tilbøyelige til å velge utdanning som leder til studiekompetanse og høyere utdanning.

Verditeorien tar utgangspunkt i at elevenes bakgrunn vil være med på å påvirke hvor mye utdanning den enkelte tar og på hvilket nivå. Som det også kommer frem i undersøkelsen til Markussen m.fl. (2008) sluttet nesten fire av ti elever med foreldre med ukjent utdanning, mens det var kun en av ti som sluttet der foreldrene hadde høyere utdanning. Vil det si at denne gruppen elever som sluttet på videregående opplæring har lavere verdi til utdanning?

Med utgangspunkt i verditeorien kan det antas at det er et ulikt syn på utdanning blant ulike sosiale klasser. Denne ulikheten kan være med å påvirke elevens utdanningsvalg, men denne ulikheten er ikke nødvendigvis ensbetydende for elevens utdanningsvalg.

2.6 Kulturteori

Med kulturteori mente Boudon (1974) at ulike skoleprestasjoner blant elevene kan forklares med elevens sosiale bakgrunn og at dette er hovedforklaringen på ulike utdanningsløp. Skoleprestasjonene betraktes som årsak til sosiale rekrutteringsforskjeller. Dette er begrunnet med at den enkelte elev er utstyrt med ulike ressurser som bidrar til at eleven velger å verdsette skole og utdanning. Spørsmålet om seleksjon kan forklares med tilgang på ulike ressurser.

I Bourdieus (1990) teorier kommer begrepet kulturell kapital til anvendelse. Med kulturell kapital mente Bourdieu å besitte med en «kultur» som erverves hjemmefra eller gjennom utdanning. Ifølge Bourdieu handler dette om en kultur som domineres i høyere sosiale klasser som blir vektlagt i skolen. Elever med tilgang på kulturell kapital vil verdsette og stimulere på en annen måte enn elever uten slik kapital. I denne teorien trekkes det også frem at foreldre har ulike kulturelle goder i form av bøker, kunnskaper om skole, fagkunnskaper som kan gi eleven et fortrinn.

Kulturell kapital er goder med både bruksverdi og bytteverdi. Med kulturell kapital mente Bourdieus (1990) at det også følger med informasjonsforsprang. Det vil si fordelen med å holde seg informert om hva som kreves og hvor gevinsten er å finne. Den kulturelle kapitalen finnes som kunnskap, erfaringer, måter å oppfatte og tenke på. Den kulturelle kapitalen som erverves gjennom familien eller utdanning, knytter ulike verdier til utdanningsvalg. Dette har igjen betydning for hvilken utdanning den enkelte tar og på hvilket nivå.

Studier som tar for seg utdanning blant ungdom viser at foreldre har stor betydning for utdanningsplanene og utdanningsvalgene den enkelte velger. Miljøet som eleven vokser opp i påvirker utdanningsvalgene. Elever med tilgang til kulturell kapital vil bli stimulert på en annen måte i skolen enn elever uten slik kapital. Dette begrunnes med at foreldrene har ulike kulturelle ressurser i form av bøker og kunnskaper om skole (informasjonsforsprang) som kan benyttes til å gi råd eller hjelpe eleven i sine valg og læringsprosess.

Videre vil elever med kulturell kapital ha nettverk med kunnskap om utdanning som kan være med å bidra til den enkelte elev velger å ta seg utdanning. Ved at eleven kommer fra et hjem med kulturell kapital vil det gi tilgang til intellektuell utrustning. Dette er med på å gi elever informasjonsforsprang kontra elever som ikke har dette forspranget. Elevene som ikke har dette forspranget vil kunne oppleve skolen som formålsløs og fremmed.

Skolen formidler en dominerende kultur, der ungdom fra høyere sosiale lag er mer fortrolig med denne kulturen enn ungdom fra lavere sosiale lag, som finner denne kulturen fremmed. Elever fra sosiale klasser med høyere utdanning «tar budskapet» raskere samt at de kan få støtte og hjelp i skolearbeidet.

Studie utført av Bernstein som tar for seg en annen variant av kulturteori som er referert i tidsskrift for samfunnsforskning (Heggen og Clausen, 2006) hevder at sosialiseringen innenfor ulike sosiale klasser utstyres av elever med ulikt språk, ulike språkkoder og språkkoden som finnes i middelklassen er mer verdsatt i skolen enn arbeiderklassen der språkkoden er mer avgrensa.

2.7 Frafall og kulturteori

Kulturteori og skoleprestasjoner er et område innen utdanningsforskningen som kommer tydeligst frem i ulike forskningsrapporter som er blitt utført. I undersøkelser som er blitt gjort viser at ulikheter i kulturell kapital gir ulike forutsetninger for å lykkes med skole og utdanning.

Undersøkelser som er gjort av (Markussen m.fl 2008; SSB 2013; Markussen m.fl. 2012) finner at elever som kommer fra hjem med kultur for skole og utdanning samt tilgang til kulturell kapital påvirker skoleprestasjonene. I undersøkelsen til Markussen m.fl. (2008) kommer det frem at betydningen av sosial bakgrunn gjorde en synlig og markant forskjell. I samme undersøkelse kommer det også frem at elevens karakterer har en betydning for kompetanseoppnåelsen i videregående skole.

I rapporten til Nyhus m.fl. (2009) kommer det også frem at faglige forutsetninger er bidrar til at flere gjennomfører videregående opplæring. I undersøkelsen kommer det frem at en økning i gjennomsnittskarakteren med ett karakterpoeng øker sannsynligheten for å fullføre med nesten 30 prosentpoeng. I samme undersøkelse kommer det også frem at foreldrenes

utdanningsnivå er med på å bidra til fullføringssannsynligheten øker og denne har sammenheng med at foreldrene har utdanning utover grunnskole.

I SSBs (2013) analyse av gjennomstrømningen kommer det også frem at foreldrenes utdanningsnivå har en positiv effekt på gjennomstrømningen. I samme undersøkelse kommer det også frem at forholdet mellom grunnskolepoeng og gjennomstrømning er også tydelige. I undersøkelsen kommer det frem at de som har høyest antall grunnskolepoeng fullfører i større grad enn de med lavt antall grunnskolepoeng.

Forskningsrapport som er ledet av Gudmund Hernes (2010) kommer det frem at ferdigheter, erfaringer og vaner fra grunnskolen gir sterke føringer både på om elever fortsetter til videregående opplæring, i hvilken grad de fullfører og hvilke resultater de oppnår. Det trekkes også frem at sosial bakgrunn slår ut. Elever med foreldre som har lav utdanning har større sannsynlighet for å falle fra.

Dette sett i lys av frafall og kulturteori kan det tyde på at elever som kommer fra hjem der skole og utdanning vektlegges vil dermed ha lavere sannsynlighet for frafall. Dette begrunnes med at elever som kommer fra hjem med kulturell kapital får mer støtte, oppnår bedre karakterer samt de føler seg hjemme i skoleverket. Elever som ikke innehar denne kapitalen vil ha lav motivasjon for å gjøre skolearbeid og vil dermed kunne oppnå dårligere karakterer som kan bidra til at de slutter på skolen før utdanningen er fullført. Med kulturteori antas det sosial ulikhet vil oppstå tidligst i utdanningskarrieren.

2.8 Sosial posisjonsteori

Med sosiale posisjonsteori mente Boudon (1974) sosiale forskjeller i utdanningsvalg og de effekter som dannes gjennom valgene er ulike fordi posisjonene de står ovenfor innebærer ulikhet og som dermed også legger grunnlaget for ulik vurdering av verdien og meningen med utdanning. Gjennom denne teorien er Boudon kritisk til manglende aktørperspektiv i verdi og kulturteorien. Boudon trekker frem at foreldre og elevene gjør rasjonelle valg ut fra vurderinger av hvilke nytte og kostnader den enkelte valg gir. Boudon trekker også frem at eleven og foreldrene vil i større grad vurdere utdanningsvalg ut fra lokale forhold og egen posisjon. Med dette antyder Boudon at valg av utdanning vil ha ulik mening i ulike sosiale klasser.

Goldthorpe (2000a) og Erikson og Jonsson (1996) har de senere årene brukt sosial posisjonsteori for å forklare ulikhet i utdanningsvalg. Sosial posisjonsteori legger vekt på at den enkelte elevs utdanningsvalg er ulike fordi de står ovenfor ulike rammer som er med på å legge grunnlaget for vurderingen av verdien og meningen med utdanning. Boudon (1974) ønsket med dette å forklare de individuelle valgforskjellene og hvordan disse effektene påvirker den enkeltes liv.

Boudon (1974) mente at ungdom velger den sosiale og økonomiske nytten ved hvert utdanningsvalg. Utgangspunktet er at alle valgene er basert på kostnader og gevinster. Kostandene eller gevinstene kan være av økonomisk eller sosial art. Dette vil vurderes ulikt med sosial bakgrunn.

Med sosiale kostnader vil en elev med lav sosial bakgrunn ha større kostnader med videregående skole hvis flere av hans venner ikke går på videregående skole, mens for en elev med høy sosial bakgrunn vil det og ikke velge å fullføre videregående skole og deretter begynne på høyere utdanning føre til vedkommende vil få store sosiale kostnader da eleven kan miste kontakt med omgangskretsen ved å velge det som ikke er normalt. Med dette ønsket Boudon å forklare sosiale utdanningsforskjeller er en nyttemaksimerende handling. Med økonomisk art varierer det etter sosial bakgrunn. Einan (2011) skriver at en elev med høy sosial bakgrunn vil ha lavere utgifter med å ta lengre utdanning, mens enn elev med lav sosial bakgrunn vil ha høyere utgifter.

Boudon skiller mellom primær- og sekundære effekter. De primære effektene oppstår med kulturelle forskjeller som påvirker elevens skoleprestasjoner. Boudon mente at sosial bakgrunn påvirker skoleprestasjonene hos de unge. Med sekundære effekter mente Boudon utdanningsvalg mellom sosiale grupper. Her trekker han frem at selv om ungdom fra ulike sosiale lag har like skoleprestasjoner, er det ikke slik at de velger lik utdanning eller med samme hyppighet.

Boudon (1974) trekker også frem om to elever med like skoleprestasjoner vil eleven med høyest sosial bakgrunn fullføre videregående opplæring. Elever fra høyere sosiale lag vil videre utdanning være nødvendig, mens elever fra lavere lag vil utdanning ikke være like viktig. Forelderens forventninger til utdanning gjør at elever fra høyere sosiale lag vil velge videre utdanning. Elever med foreldre fra lavere sosiale lag der utdanning ikke er nødvendig, velger ungdom ikke utdanning. I sosial posisjonsteori vil elevenes omgangskrets påvirke

utdanningsvalg. Er elevens omgangskrets opptatt av skole og utdanning, vil elevens sannsynligvis velge å ta videre utdanning, mens elever fra lavere sosiale lag vil skille seg ut fra omgangskretsen ved å ta videre utdanning.

Goldthorpe teori (2000a) som forklarer alle typer utdanningsvalg gjennom rasjonell handlingsteori utvider sosial posisjonsteorien. Goldthorpe trekker fram at hvert individ har sine mål og velger den handlingen som gir størst sannsynlighet til å nå målet. Goldthorpe trekker frem tre faktorer som er med på å velge utdanning. Første faktoren er kostanden. Her må foreldrene samt eleven avveie nytten og ikke minst kostanden med å fortsette i utdanning. Andre faktoren er sannsynlighet for å oppnå gevinst med å fortsette i utdanning. Siste faktoren som Goldthorpe trekker frem er utbyttet av knyttet til alternativene om å fortsette eller slutte i utdanningen. Suksess etter disse faktorene dømmes etter økonomisk utbytte etter inntekt og yrkesposisjon. Elever med høy sosial bakgrunn må fullføre videregående skole og søke seg til høyere utdanning, mens elever med foreldre med grunnskole som høyeste utdanning vil det å fullføre obligatorisk skole være nok for å oppnå samme posisjon som sine foreldre.

Bourdieu (1990) teorier om økonomisk og sosial kapital kommer også til anvendelse i sosial posisjonsteori. Med økonomisk kapital mente Bourdieu penger og verdier som vil gi elever med mye økonomisk kapital langt bedre muligheter til å tilegne seg kulturell kapital.

Teori fra Erikson og Jonsson (1996a) er med på å underbygge dette. De anser at elever med foreldre som har høy utdanning har større muligheter til å bistå barna med skolearbeid, har mer kunnskap om utdanningssystemet samt besitter de med erfaring som tilsier at man ikke krever store ferdigheter for å fullføre en utdanning. Bourdieus teorier om sosial kapital kommer også til anvendelse. Bourdieu vektlegger nettverk og kontakter man kan bruke for å oppnå goder, som f.eks. råd om utdanning. Teorien til Erikson og Jonsson (1996a) er med på også å underbygge teorien om sosial kapital. Her trekkes det frem at foreldrenes utdanning bidrar i form av hjelp til skolearbeid som kan bidra til å forbedre skolekarakterer samt at foreldrene besitter med kompetanse innen skole som kan bidra til at den enkelte velger lengre utdanning.

Bourdieu teorier synes å ha hatt sterkest påvirkning på europeisk utdanningssosiologi de siste tiårene. Dette har medført til at sosial klasse og kulturell kapital er blitt brukt til å

---

forklare valg av utdanning, dette gjelder også norsk utdannings sosiologi. Bourdieu blir kritisert for å legge vekt på strukturperspektiv, men dette er omdiskutert.

Det hevdes at Bourdieus i senere arbeid la for mye vekt på et aktørperspektiv enn i sine tidligere arbeid. Det stilles spørsmål ved om denne vektleggingen på klasse og kulturell kapital har vært for dominerende og kanskje skyldes andre forklaringer på utdanningsvalg. Det er lagt for stor vekt på å forklare hvorfor mange unge tar utdanning i samsvar med deres sosiale bakgrunn i stedet for å forklare hvorfor mange velger annerledes enn det som er forventet.

2.9 Sosial posisjonsteorien og frafall

Studier som er gjort innen sosial posisjonsteori har kommet til ulike forklaringer. Studie som er utført av Thrane (2005) testet sammenhengen mellom sosial bakgrunn og utdanning. I undersøkelsen som ble utført gjennom et spørreskjema kom det frem at økonomiske ressurser har begrenset forklaring på utdanningsvalg. I en tilsvarende undersøkelse som er gjort av Hansen (2008) kom frem til et annet svar. Hansen tok for seg betydningen av økonomiske ressurser har noe å si for utdanningsvalg. I undersøkelsen kom det frem at foreldrene økonomiske ressurser hadde betydning for utdanningsvalg.

2.10 Oppsummering

Med utgangspunkt i teoriene som er blitt belyst kan vi få en pekepinn på hva som påvirker skoleprestasjonene. Humankapital og Sosial posisjonsteori tar utgangspunkt i at elevene vil foreta utdanningsvalg som innebærer høyest gevinst til lavest kostnad. Denne teorien fokuserer på at sosial bakgrunn er med på å gi muligheter samt begrensninger ved utdanningsvalg. Kjernen i denne teorien vektlegger opprettholdelse av posisjon. Som det har blitt nevnt, vil elever med høy sosial bakgrunn velge videre utdanning, mens elever fra lavere lag vil utdanning ikke være like viktig. Forelderens forventninger til utdanning gjør at elever fra høyere sosiale lag vil velge videre utdanning. Elever med foreldre fra lavere sosiale lag der utdanning ikke er nødvendig, velger ungdom ikke utdanning. Om elever fra høyere sosial lag ikke velger videre utdanning vil det kunne føre til at dere sosiale posisjon minker til et lavere nivå (Einan, 2011).

Andre teorier som er blitt belyst og som kan forklare elevens skoleprestasjoner er knyttet til verditeori og kulturteori. Med utgangspunkt i verditeori kom det frem at utdanning tillegges ulik betydning i ulike sosiale lag. Dette gjenspeiles i sosialiseringen, i påvirkning fra oppvekstmiljøet og dermed også i motivasjon for skoleprestasjoner. Elever fra sosiale lag med liten verdi knyttet til utdanning vil ha lavere motivasjon og skoleprestasjoner enn elever som har høyere verdi til utdanning.

Kulturteori kan også være med på forklare skoleprestasjoner. Med kulturteori kom det frem at ulike skoleprestasjoner blant elevene kan forklares med elevens sosiale bakgrunn. Skoleprestasjonene betraktes som årsak til sosiale rekrutteringsforskjeller. Dette er begrunnet med at den enkelte elev er utstyrt med ulike ressurser som bidrar til at eleven velger å verdsette skole og utdanning.

Med kulturell kapital kom det frem at den enkelte elev besitter med en «kultur» som erverves hjemmefra eller gjennom utdanning. Dette handler om en kultur som domineres i høyere sosiale klasser som blir vektlagt i skolen. Elever med tilgang til kulturell kapital vil bli stimulert på en annen måte i skolen enn elever uten slik kapital. Dette begrunnes med at foreldrene har ulike kulturelle ressurser i form av bøker og kunnskaper om skole (informasjonsforsprang) som kan benyttes til å gi råd eller hjelpe eleven i sine valg og læringsprosess. Studier av Markussen m.fl (2008) og SSB (2013) viser at sosial bakgrunn påvirker skoleprestasjonene. Spørsmålet blir nå om hvilken betydning frafall i videregående opplæring har for arbeidsledighet.

---

3. Metodiske refleksjoner

I dette kapitlet redegjøres det for valg av metode for masteravhandlingen. I kapitlet tar jeg for meg valg av informanter, utarbeiding av intervjuguide og gjennomføringen av intervju. Jeg vil i dette kapitlet diskutere studiets gyldighet og pålitelighet.

3.1 Valg av metode

Innen forskningsmetode har vi to metodetilnærminger som skiller seg ut. Et skille som raskt dukker opp i den samfunnsvitenskapelige metodelæren, er skillet mellom den kvalitative og kvantitative tilnærminger, vanligvis kalt kvalitativ og kvantitativ metode (Johannessen, Tufte og Veiden, 2006). Kvantitative tilnærminger henter mye av sine prosedyrer fra naturvitenskapelig metode. Spørreundersøkelser er et eksempel på en kvantitativ tilnærming. I kvantitative studier er man opptatt av å telle opp fenomener, det vil si å kartlegge deres utbredelse.

Det kvantitative forskningsidealet legger til grunn at alle typer fenomener kan og skal undersøkes med den samme vitenskapelige metoden etter naturvitenskapen. Her skal forskningen vektlegge det som er positivt, det vil si fenomener og egenskaper som kan måles og registreres. Sosiale fenomener skal studeres «utenfra» uten at forskeren engasjerer seg eller deltar i det feltet som studeres.

Formålet med empirisk samfunnsvitenskap er å få innsikt i sosiale lover om samhandling, på samme måte naturfenomener følger naturlover (Johannessen, Tufte og Veiden, 2006). Kvalitative data og metoder egner seg best til å forfølge det som skjer mellom mennesker, fordi all menneskelig handling har en meningsdimensjon. Det vil si at den eller de som handler betyr handlingene mer enn den rent fysiske handlingen slik den observeres utenfra. Om forskeren skal få innblikk i meningene bak menneskets handling må forskeren delta i samfunnet, snakke med mennesker og fortolke det som skjer. Kvalitative metoder er basert på meninger og intensjoner. Her er fokuset å utvikle forståelser av fenomener knyttet til personer og situasjoner i deres sosiale virkelighet.

Forskjellen mellom kvalitative og kvantitative metode ligger i hvordan dataene samles inn og bearbeides. Kvantitative data er ved et fenomen som kan telles opp. Dette er gjort på forhånd gjennom de spørsmål og hypoteser som ligger til grunn for utarbeidelse av

spørreskjemaet. Kvalitative data foreligger i en form hvor de ulike kvalitetene ikke uten videre kan telles opp for eksempel i form av tekst, lyd eller bilder. Kategoriseringen skjer gjerne i ettertid og utarbeides fra informantenes svar. Dette skillet preger både innsamling og analyse av data. Det som skiller innsamling av data er grad av strukturering. Innsamling av kvantitative data er preget av strukturering og lite fleksibilitet. Ved spørreskjemaundersøkelse utarbeides spørreskjemaer forut for datainnsamling og kan ikke endres i etter tid. Innsamling av kvalitative data er kjennetegnet ved stor grad av åpenhet og fleksibilitet.

Fordelen med kvantitative metode er at den studerer hard virkelighet, ser på årsakssammenhenger, gir overfladisk informasjon, begrenset informasjon og avstand til den studeres naturlover (Johannessen, Tufte og Veiden, 2006). Ved kvalitative intervjuer bygger forskeren på intervjuguide, men vedkommende trenger ikke å følge den slavisk. Jeg har valgt å skrive denne masteroppgaven etter kvalitativ metode. I neste avsnitt vil jeg utdype mer om denne forskningsmetoden.

3.2 Kvalitativ forskningsmetode

Kvalitativ metode bygger på teorier om fortolkning (hermeneutikk) og menneskelig erfaring (fenomenologi). Metoden vektlegger dybdekunnskap om hendelser, hendelsesforløp, meninger, vurderinger, argumenter, beslutninger, tiltak eller utviklingstrekk. Det kvalitative forskningsintervju er et åpent intervju da målet ikke er å styre intervjupersonens svar, men vise åpenhet overfor nye og uventede fenomener og unngå ferdig oppsatte kategorier og tolkningsskjemaer, i motsetning til det kvantitative intervju som bruker et stramt strukturert spørreskjema.

Det kvalitative forskningsintervju brukes når man er ute etter å få kjennskap til den subjektive opplevelsen av et fenomen. Det vil si hvordan mennesket selv erfarer og opplever dette fenomenet. Formålet med kvalitative undersøkelser er å generere overførbar kunnskap enn å foreta statistiske generaliseringer.

Fenomenologi er læren om det som viser seg, det vil si tingene eller begivenhetene slik de viser seg eller fremtoner seg for oss, slik de umiddelbart oppfattes av sansene våre (Johannessen, Tufte og Veiden, 2006). I fenomenologien søker man å forstå

---

empiriske/erfaringsbaserte data fra den utforskedes side, og man mener at virkeligheten består av meningen i en persons levde opplevelse.

Fenomenologien vektlegger at ethvert fenomen framstår med sin egen særegenhet og at den får mulighet til å stige frem så fordomsfritt og forutsetningsløst som mulig på egne premisser. Fenomenologisk tilnærming betyr å utforske og beskrive mennesker og deres erfaringer med og forståelse av et fenomen. Fenomenologi er studie av fenomen. Et fenomen kan defineres som gjenstand for erfaring og forståelse. Fenomenologisk forskning søker å forstå menneskelig erfaring med grunnlag i deres beskrivelser, vurderinger og oppfatninger av eksistens-spørsmål knyttet til det å være og å leve som menneske i denne verden.

I kvalitativ studie er mening et nøkkelord. Dette kommer av forskeren prøver å forstå meningen med et fenomen sett gjennom en gruppes menneskers øyne. Datainnsamling gjøres systematisk, bearbeides og analyser fra samtale, observasjon eller skriftlig tekst. Formålet med dette er å undersøke meningsinnholdet i sosiale fenomener. Forskeren må tolke hva en handling eller det noen har sagt betyr, må handlingen eller ytringen ses i lys av den sammenhengen den forekommer innenfor. Forskning etter denne metoden bygger på systematisering av menneskelig uttrykk i form av skift, tale eller handling gir dette en meningsdimensjon som krever fortolkning.

Hermeneutikk er fortolkningsvitenskap i kvalitativ forskningsmetode. Innenfor hermeneutikk fokuseres det på forståelse og fortolkning. Hermeneutikken går i dybden med andre ord læren om tolkning. I hermeneutikken blir budskapet forstått i sin helhet, metoden bygger på hypotetisk-deduktiv som vil si at metoden går ut på å forstå en eller flere prøvbare konsekvenser av teorien og undersøke riktigheten av disse konsekvensene. Resultatet er med på å si noe om hvor riktig teorien er.

Et viktig kjennetegn på vitenskapelige arbeid, er at det skal være full åpenhet om teoretiske og metodiske forutsetninger. Dette er med på å bidra til at vitenskapen ikke skal drive med hemmelighetskremmeri eller manipulasjon.

Hermeneutikken har greske røtter. Begrepet bygger på den greske guden Hermes som var budbringeren blant gudene. Han skulle oversette gudenes budskap slik at menneskene skulle kunne forstå, fra det guddommelige språk til det menneskelige. Målet er ikke årsaksforklaring, men å forstå menneskets handlinger (Aadland, 2004; Johannessen, Tufto og Veiden, 2006).

Ulempen med denne type metode er at når man studerer fenomener der mennesker er innblandet, har disse menneskene egne tolkninger av disse fenomenene. Dette medfører at forskeren må fortolke data som allerede er fortolket, dette kalles for dobbelt hermeneutikk. Dette er mer vanlig i kvalitativ enn kvantitativ forskning. Forskeren må passe seg for og ikke trekke raske konklusjoner. Raske konklusjoner kan føre til stigmatisering av enkeltmennesker eller grupper.

En annen utfordring med denne metoden er som det ble nevnt i sted at forskeren må tolke utsagn, observasjoner og handlinger. Fortolkningen som gjøres er subjektiv. Dette medfører utfordringer når en skal formidle fortolkninger på en måte slik at andre kan vurdere hvordan fortolkningene er kommet frem (Johannessen, Tufte og Veiden, 2006).

Som forsker tar man med seg sine antagelser om det studieobjektet man skal studere slik at det å møte studieobjekt forutsetningsfritt lar seg ikke gjøre. Det å fortolke fører til at den enkelte blir subjektiv i sine antagelser rundt det som forskers på. Som forsker er det viktig å finne den rette balansen mellom nærhet og distanse til informanten. Forskeren må her gå i dyden for å kunne se helheten av et fenomen. Videre må forskeren kunne forstå hvorfor fenomenet er som det er samt ha nærhet til det som forskers på. Som forsker er det viktig å reflektere over hvilke briller og forestillinger man møter oppgaven med (Aadland, 2004).

3.3 Det semi-strukturert eller delvis strukturert forskningsintervju

I kvalitativ metode finnes ulike måter å foreta intervjuer på. Uformelle intervjuer – ingen planlagte spørsmål, tema og mål bestemt. Formelle intervjuer – liste med spørsmål eller strukturert etter hovedtema, individuelle intervjuer – én-til-én samtale, gruppeintervjuer – én-til-mange samtale, respondentintervjuet – med personer som selv har erfaringer med fenomenet/temaet eller informantintervjuet – med personer som vet mye om fenomenet/temaet.

I denne masteravhandlingen benyttes semi-strukturerte eller delvis strukturerte forskningsintervju som metode for å få svar på forskningsspørsmålene. I denne forskningsmetoden har forskeren en overordnet intervjuguide som utgangspunkt for intervjuet, mens spørsmålene, temaer og rekkefølgen kan variere. Det halvstrukturerte intervju er delvis strukturert ved at man i forveien har formulert formålet med undersøkelsen.

Ved slike intervjuer er samtalene fokusert mot bestemte temaer som forskeren har valgt ut på forhånd. Intervjuet fokuserer på bestemte temaer og det er gjort en begrepsmessig og teoretisk forståelse av temaet som skal undersøkes. Forskeren har også formulert spørsmålsstillinger, en intervjuguide, men man er ikke bundet til kun å holde seg til disse spørsmålene da man kan utdype dem og stille uforberedte spørsmål. Denne metoden gjør at man beveger seg frem og tilbake.

Intervjuguide etter denne metoden er ikke et spørreskjema, men en liste over temaer og generelle spørsmål som skal gjennomgås i løpet av intervjuet. Forskningsspørsmålene springer ut av de ulike temaene som skal undersøkes. Intervjuguide etter denne metoden identifiseres sentrale deltemaer som inngår i den overordnede forskningsspørsmål. Dette gjøres for å oppmuntre informanten til å komme utdypende informasjon. Intervjuguiden vil ofte inneholde underpunkter eller underspørsmål for å få dekket eller utdypet de forskjellige temaene. Fordelen med delvis strukturert intervjuing er at den kan gi en god balanse mellom standardisering og balanse (Johannessen, Tufte og Veiden, 2006).

3.4 Valg av informanter

Å velge ut informanter – det vil si å velge ut hvem som skal undersøkes er av stor betydning både i kvantitative og kvalitative tilnærminger. Hvem eller hvor mange informanter som velges ut, er avhengig av forskningsspørsmålet vi vil ha svar på. Utvelging er viktig i all forskning fordi prosessen har stor innflytelse på analysen av dataene. Utvalget er også avhengig av hvilke konklusjoner man kan trekke og hvor stor tillit vi kan ha til konklusjonene. Ensartede utvalg kan gjøre det vanskelig å få frem hvordan forskjeller mellom mennesker kan virke inn på det fenomenet som studeres, mens uensartede utvalg kan på den andre siden gjøre det vanskelig å få frem vesentlige likhetstrekk mellom de som er gjenstand for undersøkelsen.

I kvantitative undersøkelser trekkes ofte utvalget tilfeldig slik at man skal kunne gjøre statistiske generaliseringer (Johannessen, Tufte og Veiden, 2006). I kvalitative studier derimot er det ikke et mål å få et stort utvalg. Formålet med kvalitativ metode er å få tilgang til handlinger og hendelser som er relevante for undersøkelsens problemstilling, gjennom intervju gis denne muligheten for å gå noe dypere i tematikken.

Min informant er valgt etter *strategisk utvelging*, det vil si at jeg har bestemt hvilke målgruppe forskningen skal rette seg mot for å samle nødvendig data. Dette gjør at forskeren må sette seg inn i fortolkningene som allerede finnes for å forstå handlingene. Utgangspunktet for strategisk utvelging er for å kunne besvare forskningsspørsmålet. Deretter må forskerne gjøre seg opp en mening om hvilke personer fra målgruppen som skal delta i undersøkelsen. Ved strategisk utvelging kan forskeren møte på hindringer.

Hvilke kriterier jeg skal legge til grunn for rekrutteringen og hvor mange informanter som skal være med, er ikke lett å bestemme på forhånd, men som kan være noe som utkrySTALLISERE etter hvert som arbeidet med undersøkelsen pågår. Utgangspunktet for utvelging av informanter i kvalitative er med andre ord ikke representativt, men hensiktsmessighet (Johannessen, Tufte og Veiden, 2006).

Valgte målgruppe for oppgaven er NAV. Grunnen til at jeg har valgt NAV er de besitter med en del data som gjelder arbeidsmarkedet i Norge. Informasjonen som de besitter med, kan være med på bekrefte eller avkrefte om frafall blant unge i videregående skole og deres posisjon i arbeidsmarkedet. Grunnen til at jeg har nettopp valgt NAV er de utfører analyser om utviklingen på arbeidsmarkedet. Gjennom å velge NAV som informant til denne oppgaven gir det mulighet for å kunne gå noe dypere i det enkelte intervjuet. Det er også viktig for meg å få tilstrekkelig og tilfredsstillende informasjon. Som det ble nevnt tidligere, er utgangspunktet for utvelging av informanter i kvalitative ikke representativt, men hensiktsmessighet.

3.5 Utarbeiding av intervjuguide og gjennomføring av intervju

Intervjuguide er den meste brukte måten å samle inn kvalitative data på. Teori og offentlige dokumenter om emnet var lest før jeg begynte med arbeid med intervjuguide. Formålet med intervjuguide er å få den som intervjues til å levere relevant informasjon. Formålet med intervju er å få vite noe nytt eller bekrefte/avkrefte noe du er usikker på.

Intervjuguiden skal inneholde de emner som skal tas opp i intervjuet og i hvilken rekkefølge de skal ha. Spørsmålene skal være så åpne som mulig. Spørsmålene må være av en slik karakter at de fokuserer på det aktuelle fenomenet som ønskes undersøkt. Spørsmålene skal være enkle, nøytrale, åpne og fokuserte. Jeg la vekt på å unngå ledende spørsmål, da fokuset

---

er å lede informanten mot bestemte temaer samt unngå å lede til bestemte meninger om disse temaene.

Informanten skal kunne svare så fritt som mulig på det forskerspørsmål stilles. Jeg utarbeidet spørsmålene i en rekkefølge som skaper mening. Intervjuet blir da noe mer enn svar på enkeltspørsmål. Spørsmålene relateres til intervjuemnet, det vil si de teoretiske begrepene som ligger til grunn for undersøkelsen.

Intervjuet ble gjennomført med informanten på et kontor på informantens arbeidsplass. Et slikt intervju kalles for kontorintervju.

3.6 Studies validitet og reliabilitet

Bruk av metode for innsamling eller til behandling av ulike typer data skal metodebruken sikre validitet (gyldighet) og reliabilitet (pålidelighet). Gjennom validitet og reliabilitet er det med å vurdere kvaliteten på forskningsarbeidet, resultatenes relevans og nytteverdi. Med validitet menes hvor godt eller relevant data representerer fenomenet, mens *reliabilitet* menes hvor pålitelige dataene (målinger) er.

Validitet må ikke oppfattes som noe absolutt. Reliabilitet knytter seg til undersøkelsens data, hvilke data som brukes, den måten de samles på og hvordan de bearbeides (Johannessen, Tufte og Kristoffersen, 2004). Validitet og reliabilitet kan også brytes ned til pålidelighet (reliabilitet) og gyldighet (validitet).

Formålet med validitet og reliabilitet, er å sikre at dataene er samlet inn på en pålitelig måte samt at opplysningene har gyldighet i forhold til problemstillingen. Validiteten vil i særlig grad avhenge av operasjonalisering. Å operasjonalisere betyr å være målrettet ved å avgrense fokuset. Å operasjonalisere betyr også å være mer konkret samt klassifisere et fenomen i distinkte kategorier (Johannessen, Tufte og Kristoffersen, 2004).

Nå som jeg har valgt å skrive en kvalitativ masteroppgave, vil dataene som benyttes bli møtt med kritiske blikk. Er dataene gyldig og pålitelige for å besvare forskningsspørsmålet? Er dataene gode nok og ikke minst relevante nok? Validitet og reliabilitet kan ses på som en kvalitetssikring av forskningsspørsmålet. Nå som jeg har operasjonalisert forskningsspørsmålet, hvordan vet jeg om resultatene er valide eller ikke? Validitet sikres

gjennom å beskrive hvordan datainnsamling har foregått samt hvordan man har bearbeidet data.

I samfunnsvitenskapen legger formålsforklaringer til rette for nærhet til de som studeres. Som det fremgår av boken til Johannessen, Tuft og Kristoffersen (2004) er det ikke tilstrekkelig å forklare deres handlinger bare å vise til menneskers ønsker og intensjoner. Vi må også prøve å forstå hvorfor noen mennesker er av den oppfatningen. Forskeren vil måtte forholde seg til en virkelighet som er allerede fortolket. Som forsker betyr det å forstå handlinger, ikke er det samme som å akseptere dem.

Formålsforklaringer i samfunnsvitenskapen krever innlevelse, det vil si at forskeren må sette seg inn i deltakernes situasjon, men forskeren må også tenke på avstand mellom seg selv og gruppen av informanter som det forskers på. Det er viktig at forskeren holder seg litt på avstand når forskningen foretas, slik at forskeren ikke blir subjektiv i sine antagelser. Dersom forskeren blir for subjektiv kan vedkommende adoptere de holdninger som det forskeres på. Det er viktig med nærhet til informantene samt være i stand til å ta et steg tilbake og analysere det man ser.

Som det fremgår av boken til Johannessen, Tuft og Kristoffersen (2004) kan det i noen sammenhenger være lurt å bruke sunn fornuft eller « face validity» i andre sammenhenger kan det være lurt å gjennomføre systematiske validitetstester. Dersom jeg har funnet gode måter å måle frafall og arbeidsledighet på, blir resultatet av forskningsspørsmålet valid. Hvis jeg derimot har en mangelfull definisjon av frafall og arbeidsledighet kan det føre til at resultatet av forskningen ikke er valid.

En annen vei å gå er å gjennomføre undersøkelsen flere ganger. Dersom det viser seg at arbeidsledighet skyldes frafall i videregående opplæring har forskningen høy reliabilitet. Om resultatene varierer fra forskning til forskning er reliabilitet lav. I kvalitativ forskning er reliabilitet lite brukt da reliabilitet krever at fremgangsmåten ved innsamling av data samt analysen av dataene skal kunne etterprøves av andre forskere.

I kvalitativ forskning blir dette vanskelig da intervjuet og informantene inngår i et samspill som ikke enkelt lar seg re-produsere. Reliabilitet i kvalitativ forskning kan vises gjennom å beskrive alle leddene i forskningen slik at de kan ta på seg de samme forskningsbrillene ved en annen forskningssituasjon.

Nå som jeg skal forske på frafall og arbeidsledighet, har jeg utarbeidet noen spørsmål og antagelser om dette fenomenet, men hvordan vet jeg om spørsmålene er relevante og ikke minst gode? Kanskje fanger jeg opp andre problemer enn frafall. Vil jeg gjennom ontologiske og epistemologiske spørsmål få ut «sann» kunnskap på det område jeg skal forske på?

I samfunnsvitenskapen er formålet med sosiale fenomen å forklare hvordan virkeligheten ser ut. Formålet med masteroppgaven er å forklare hvordan virkeligheten ser ut. Det er gjennom ontologiske og epistemologisk spørsmål vi får informasjon om hvordan virkeligheten egentlig ser ut. Ontologi tar for seg grunnleggende antagelser om verden, mens epistemologi dreier seg om kunnskapens natur og hvilke metoder som kan frambringe denne kunnskapen. Med andre ord hvordan skal jeg gå frem for å sikre kunnskapen og hvordan få sortert ut «sann» kunnskap om frafall og arbeidsledighet (Johannessen, Tufte og Kristoffersen, 2004). Sosiale fenomen forklares gjennom bruk av teorier og modeller der redskapene brukes til å forklare og fortolke det som skjer i samfunnet. Sosiale fenomen kan også forklares og tolkes gjennom egenskaper, systemer og normer ved det fenomenet som undersøkes. Man er opptatt av hvordan sosiale fenomener oppstår, utfolder seg og hvordan de skal tolkes. Dette relatert til masteroppgaven blir det å finne ut hvilke antagelser jeg har om arbeidsledighet blant de som faller av videregående opplæring.

Neste spørsmål blir å finne ut hvilken metode jeg skal bruke for å sikre «sann» kunnskap på dette område. Som det blir påpekt i boken til Johannessen, Tufte og Kristoffersen (2004) møter ingen av oss verden forutsetningsløst. Hvilke «briller» vi har med oss er med på å påvirke kunnskapen rundt det temaet vi skal forske på. Om jeg velger å bruke kvantitativt eller kvalitativt metode vil min bakgrunn ha en virkning på det temaet jeg skal forske på.

Johannessen, Tufte og Kristoffersen (2004) viser til undersøkelsens data, hvilke data som brukes, den måten de samles på og hvordan de bearbeides er viktig i kvalitativ forskning. Som forsker mener jeg at jeg har ivaretatt dette. Jeg anser resultatene i denne masteroppgaven som valide og reliable. Om jeg hadde valgt andre informanter ville oppgaven blitt mer nyansert. Jeg er av den oppfatningen at jeg allikevel ikke har gått glipp av en sannere historie.

Jeg hadde inntrykk av informanten var imøtekommende og ikke minst oppriktige i intervjusituasjonen. Utfra de spørsmålene og oppfølgingsspørsmålene som jeg har utformet

bidro til at informanten kom med utfyllende svar. Gjennom teorien som er skrevet i denne oppgaven har jeg redegjort for teorigrunnet i denne oppgaven samt at den fungerer som drøfting for denne oppgaven.

3.7 Etikk, personvern/informert samtykke

Forskning må underordne seg etiske prinsipper og juridiske retningslinjer. Etikk dreier seg om prinsipper, regler og retningslinjer for vurdering av handlingen er riktige eller gale. Tilsvarende regler gjelder også for denne masteroppgaven. Etikk dreier seg om forholdet mellom mennesker, det vil si spørsmålet om hva vi kan gjøre mot hverandre. Etske problemstillinger inntreffer når forskningen direkte berører mennesker, spesielt i forbindelse med datainnsamlingen. Masteroppgaven følger de forskningsetiske retningslinjer som er vedtatt.

Ettersom denne masteroppgaven skal bruke sekundær data, sekundær data vil si datakilder som allerede eksisterer der datakilder er samlet inn av andre og som er oftest lett tilgjengelig. Sekundærdata kan være undersøkelser som er gjort tidligere. Denne type data finnes i offentlige registre som lager statistikker og oversikter og der sensitiv informasjon ikke frem kommer er det ikke nødvendig å sende søknad til NSD. Generelt vil imidlertid såkalte registerstudier være meldepliktige dersom man får utlevert personopplysninger.

Som det fremgår av Johannessen, Tufte og Kristoffersen (2004) at dersom opplysningene om personene som deltar i en undersøkelse er anonyme, det vil si at det ikke er mulig direkte eller indirekte å identifisere enkeltpersoner som inngår i undersøkelsen faller de utenfor personopplysningslovens definisjon, og undersøkelsen trenger ikke å meldes.

Anonyme opplysninger er informasjon som ikke på noe vis kan identifisere enkeltpersoner i et datamateriale, verken direkte gjennom navn eller personnummer, indirekte gjennom bakgrunnsvariabler, eller gjennom navneliste/koblingsnøkkel eller krypteringsformel og kode. Å anonymisere et datamateriale innebærer eksempelvis å slette/makulere kobling mot navnelister, e-postadresser og IP-adresser og kategorisere eller slette eventuelle indirekte personidentifiserbare opplysninger. Det er heller ikke nødvendig å søke om konsesjon. Personopplysninger som ikke er sensitive og som skal behandles manuelt, er ikke meldepliktig.

Jeg er videre kjent med at personopplysningsloven gir føringer på å verne konfidensialitet, anonymisering, oppbevaring av innhentede opplysninger, innsynsrett fra deltakerne og taushetsplikt for de medvirker i forskningen. Jeg er også kjent med at stilles krav om informert samtykke fra informanten. I denne masteroppgaven har jeg innhentet krav om samtykke fra min informant.

Retten til selvbestemmelse og autonomi

Retten til selvbestemmelse og autonomi vil si at de som spørres om å delta i undersøkelsen skal kunne bestemme selv over sin deltakelse. Den som deltar skal gi informert og frivillig samtykke til å delta og deltakeren skal på hvilket som helst tidspunkt kunne trekke seg fra deltakelse uten noen form for ubehag eller negative konsekvenser. Informert samtykke er et krav i de tilfellene der det går klart frem hvem som delta i undersøkelsen. Informanten i denne undersøkelsen fikk både muntlig og skriftlig informasjon om masteravhandlingens tema og hvilke rettigheter vedkommende hadde som informant.

Etter at de formelle kravene til informasjon var avklart var det tid for å gjennomføre intervju, og resultatene fra disse blir presentert i kapittel 4.

---

4. Presentasjon av resultater

I dette kapitlet redegjøres det for informantens erfaringer med frafall og arbeidsledighet. Informantens erfaringer gjengis i form av direkte sitat.

4.1 Presentasjon av informanten og bakgrunn

Informanten i denne masteroppgaven er 35 år og utdannet samfunnsøkonom. Informanten jobber til daglig i Arbeids- og velferdsdirektoratet (NAV) og jobber med analyse av arbeidsmarkedet i Norge og utviklingen av norsk og internasjonal økonomi. Videre har informanten jobbet med analyse av arbeidsmarkedet i 9 år og vært mye i media og kommentert utviklingen i norsk arbeidsmarkedet.

Arbeids- og velferdsdirektoratets oppdrag er å gi et velfungerende arbeidsmarked, bekjempe arbeidsledighet og hindre utstøting av arbeidslivet. Arbeids- og velferdsdirektoratet har et særlig ansvar for å tilby arbeidsledige og personer med redusert arbeidsevne arbeidsmarkedstjenester, her under kvalifiserings- og opplæringstiltak. Som en del av arbeidsmarkedspolitikken bidrar Arbeids- og velferdsdirektoratet til å skaffe arbeidsgivere arbeidskraft med etterspurt kompetanse. Arbeids- og velferdsdirektoratet skal fortløpende overvåke utviklingen på arbeidsmarkedet og gjennomfører undersøkelser og analyser som kartlegger hvordan balansen mellom tilbud og etterspørsel etter arbeidskraft og kompetanse utvikler seg på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå.

4.2 Drøfting av funn i lys av tidligere forskning

Gjennom informantens erfaringer og kompetanse er det med på å kaste lys over situasjonen rundt frafall og arbeidsledighet. Informanten har gitt nødvendig og ikke minst verdifullt informasjon om oppgavens problemstilling. Informasjonen kan bidra til å avkrefte eller bekrefte om frafall i videregående har betydning for arbeidsledighet. Resultatet av intervjuet blir nå knyttet opp mot eksisterende teori.

4.3 Manglende fullføring av videregående oppl. og arbeidsmarkedstilknytning

Rapporter skrevet av SSB og ulike forskningsmiljøer har sett på årsaker til og konsekvenser av manglende fullføring av videregående opplæring. Her kommer det frem at arbeidsmarkedstilknytningen er dårligere blant dem som ikke har fullført videregående opplæring. I en undersøkelse som er gjort av Falch og Nyhus (2009) kommer det frem at personer som ikke har fullført videregående opplæring har dårligere tilknytning på arbeidsmarkedet enn de som har fullført.

I samme undersøkelse trekker forskerne frem at personer som faller ut av videregående opplæring før de har fullført, vil ha betydelig dårligere forutsetninger for videre utdanning- og arbeidslivskarriere. Arbeidsmarkedstilknytningen synes å bli bedre når man blir eldre for dem som har fullført videregående opplæring, blir den dårligere for dem som ikke har fullført. I undersøkelsen kommer det også frem at sysselsettingen er større ved fullført videregående opplæring. Her kommer det også frem at andelen sysselsatte blant dem som har fullført videregående opplæring økte, mens det var en nedgang for dem som ikke har fullført.

I en annen undersøkelse som er gjort av Falch m.fl. (2010) kommer det frem at fullføring av videregående opplæring har positive effekter på arbeidsmarkedstilknytningen. Falch og Nyhus (2011) finner at fullføring reduserer sannsynligheten for å være arbeidsledig og minker sannsynligheten for å motta offentlig stønad. Stortingsmeldingen Utdanningslinja fra 2009 trekker også frem at flere må fullføre utdanning for å komme i arbeid og ha et trygt ståsted i arbeidslivet. Informanten er enig i dette og utdyper seg følgende:

Ja, det jeg er helt enig. Vi kan se dette tydelig på våre data og. Det å fullføre utdanning har mye å si for arbeidsmarkedstilknytning

Informanten peker på flere grunner:

Der iblant skyldes dette teknologiske endringer. En del av de jobbene som man kunne få uten utdanning er effektivisert bort med ny teknologi

St.meld, (2009) trekker dette også i sammenheng med sentrale utviklingstrekk i økonomien. Som følge av økt internasjonal konkurranse og arbeidsdeling har norsk næringsliv i de siste

tiårene gjennomført omstillinger som har ført til færre ansatte med lavt utdanningsnivå og til økt produksjon av varer og tjenester som krever kvalifisert arbeidskraft.

Som det kommer frem i perspektivmeldingen (2013) må arbeidsstokken ha kompetanse for kunne ta i bruk ny teknologi samt få fullt utbytte av teknologisk fremgang.

De siste årene har næringslivet gjennomført fremtidsrettede omstillinger, samtidig som virksomheter med lav lønnsomhet har forsvunnet. Slike omstillinger fører til at arbeidskraft flytter seg i mellom og innad i næringer. Slike omstillinger betyr også at det utvikles nye oppgaver i den enkelte bedrift og at kravene til de ansatte endres. Dette fører til at den enkelte ansatt må omstille seg raskt for å lære, ta i bruk ny kunnskap og anvende sin kompetanse på nye områder.

NOU (2012) peker også på den teknologiske utviklingen. En kan lese i utredningen hvordan teknologien har hatt stor betydning for organiseringen av arbeidet og arbeidsdelingen. Ny teknologi medfører til at mange tunge og rutinepregede arbeidsoppgaver har forsvunnet, mens nye oppgaver med endrede krav til kompetanse har kommet til.

Dette kommer også frem i Finansdepartementets perspektivmelding (2009). Her kommer det frem at utdanning er nødvendig både for å kunne dra nytte av eksisterende teknologi og for å skape teknologiske nyvinninger. Perspektivmeldingen (2013) trekker også frem vår evne til å ta i bruk og utnytte de mulighetene som teknologien skaper, har avgjørende betydning for den økonomiske veksten på lang sikt. Om samfunnet skal fortsatt ha høy vekst må vi ha høyt nivå av humankapital.

Falch, Johannesen og Strøm (2009) trekker dette også frem i sin undersøkelse. De finner at frafall gir svakere ferdigheter enn fullføring, dette fører igjen til reduserte muligheter på arbeidsmarkedet da flere jobber som krever fagkompetanse. De trekker også frem at utdanning signaliserer den enkeltes ferdigheter til arbeidsgiverne.

Hernes (2010) trekker også frem at kunnskapsinnholdet har økt, Hernes trekker frem at vaskebrett er avløst av vaskemaskin. I rapporten til Hernes (2010) trekkes det frem at utdanning har gjort det lettere å tilpasse seg ny teknologi og omstille produksjon. Hernes (2010) vektlegger at arbeidsprosesser er blitt fornyet og endrer seg fra manuell til teknologi. Ifølge Hernes (2010) gir utdanning beredskap for endring.

Informanten peker videre på EU og EU utvidelsen;

Et annet moment som er viktig her er nok arbeidsinnvandringen de siste 10 årene fra EU og EU utvidelsen inn mot øst Europa. Mange svensker, polakker og litauer som kommer til Norge for å jobbe. En god del søker de samme jobbene som lavutdannet gjør, dette gjelder særlig service yrker og butikk som ikke krever mye utdanning og dermed blitt tøffere, vanskeligere og høyere konkurranse om disse jobbene.

Dette trekkes også frem i NOU (2012). Internasjonaliseringen og økt konkurranse stiller krav om økt kompetanse og krav til omstillingsevne. Dette kan skape utfordringer i form av økte skiller mellom de som har og ikke har nødvendige kompetanse. Internasjonaliseringen fører med seg innvandring. Etter utvidelsen av EØS-området i 2004 har det vært en kraftig økning i innvandringen til Norge. Etter EU utvidelsen i 2004 har arbeidsinnvandringen til Norge gått kraftig opp.

Arbeidsinnvandrere har stått for 2/3 av veksten i sysselsettingen og bidrar til fleksibilitet i det norske arbeidstilbudet. Høy arbeidsinnvandring innebærer tøffere og høyere konkurranse i deler av arbeidsmarkedet. Med god tilgang på arbeidskraft kan det føre til at utsatte grupper ikke kommer i jobb. Undersøkelser som er gjort tyder på at slike effekter har begynt å gjøre seg gjeldende (St.meld. 46, 2013). Arbeidsliv i endring med omstillinger og fri flyt av arbeidskraft og tjenester samt tøffere krav om effektivitet kan skape utfordringer med å oppnå høy yrkesdeltakelse blant utsatte grupper

Den økte arbeidskraftmobiliteten ser ut til å ha bidratt positivt til norsk økonomi, men med på å svekke arbeidsmekanismene som tradisjonelt har gjort det lettere for personer med lav utdanning å få innpass i arbeidslivet. Globaliseringen fører med seg åpen økonomi mellom landene noe som bidrar til at mange arbeidsplasser har blitt flyttet ut av landet (Bratsberg m.fl., 2011). Med EU kommer det indre markedet og fri flyt av varer, tjenester, kapital og arbeidskraft. Dette påvirker igjen det norske arbeidsmarkedet. Dette fører til høyere og ikke minst tøffere konkurranse om jobbene, særlig gjelder det arbeid som ikke krever utdanning.

4.4 Fremtidens arbeidsmarked

Fremtidens arbeidsmarked går i retning av et kunnskapsmarked, dette gjør igjen at arbeidsgivere stiller krav om minimum fullført videregående opplæring. I kunnskapssamfunnet, ofte brukt betegnelse på dagens samfunn, er humankapital og formalkompetanse vektlagt faktorer for samfunnsutviklingen (Bergsli, 2013).

NOU (2009) trekker dette frem også. I rapporten nevnes det at Norge som en kunnskapsnasjon er det færre jobber som ikke krever videregående opplæring. For å lykkes i arbeidslivet må man først lykkes med utdanning. Her trekkes det også frem at ettersom norsk arbeidsliv er i stor grad kunnskapsbasert og stiller store krav til omstillingsevne og innovasjon innebærer dette at den enkelte arbeidstaker står ovenfor høye krav til kompetanse og til å kunne tilegne seg og ta i bruk ny kunnskap gjennom karrieren.

Bratsberg m.fl. (2011) trekker dette også frem. Forskerne peker på at de siste tiårene har vært dominert av teknologiske endringer. Disse endringer gir fortrinn for de som har høy kompetanse på arbeidsmarkedet. Samme forskerne viser til studier der de fleste land i vesten de senere årene har opplevd økning i etterspørsel etter arbeidstakere med høy kompetanse på bekostning av arbeidstakere med lav kompetanse. Dette skyldes den teknologiske endringen som samfunnet og arbeidslivet står ovenfor.

I rapporten til Gjefsen m.fl. (2012) som tar for seg fremtidens arbeidsmarked viser de til at etterspørselen etter arbeid med kun videregående utdanning vil være noe mindre enn veksten i tilbudet. Framskrivningene viser at tilbud og etterspørsel av arbeidskraft med kun grunnskoleutdanning avtar. Her kommer det frem at etterspørselen vil avta noe raskere enn tilgangen.

Hernes (2010) trekker også frem at endringene av arbeidslivet betyr nedgang i sysselsetting av ufaglærte. Kravene til kvalifikasjoner er blitt tøffere. Redskapene på arbeidsplassen er nå mer på avansert nivå der maskiner er overvåket og styrt av informasjonsteknologi som krever utdanning. Nye arbeidsformer og ny teknologi medfører nye og høyere krav til utdanning og kompetanse (Perspektivmeldingen, 2013).

Bratsberg m.fl. (2011) ser også denne endringen som preger måten vi jobber på. Forskerne peker på at IKT har erstattet lavkvalifisert personell i mange av de rutinepregede arbeidsoppgaver og erstattet dem med høyt kompetente arbeidskraft i utførelsen av ikke rutinepregede oppgaver. Bruk av teknologi kan både gi effektivitet av enkelttjenester som leveres og gjøre offentlig forvaltning mer digitalt (Perspektivmeldingen, 2013). Informanten supplerer med sine egne erfaringer:

Ja, vi ser at de som ikke har fullført videregående sliter mer med å komme inn på arbeidslivet. De har også høyere ledighet. Klare indikasjoner på at det å fullføre videregående opplæring er viktig og blir også viktigere etter hvert

Informanten peker også på andre konsekvenser:

De bruker i større grad andre sosiale stønader, primært helseytelser og blir uføretrygdete på lengre sikt

I St.meld. 46 (2013) kommer det frem at ca. 10 000 personer under 30 år mottok uførepensjon og 27 500 personer under 30 mottok arbeidsavklaringspenger i 2012. Om lag fem prosent av unge i alderen 18-29 år mottok uførepensjon eller arbeidsavklaringspenger. Videre kommer det frem 13 800 personer under 30 år mottok økonomisk sosialhjelp i løpet av 2012. Blant unge er det mange som er sosialhjelpsmottakere.

Dette kommer også frem i Nyhus og Falch (2009) undersøkelsen. Her fant forskerne at de som har fullført videregående opplæring innen fem år, er det så godt som ingen som er uføretrygdet, mens andelen uføretrygdete er på 2-4 prosent i 2007 blant dem som ikke har fullført.

Det samme gjelder for dagpenger, her fant forskerne at denne ordningen benyttes i langt større grad av dem som ikke har fullført videregående opplæring. Når det gjelder sosialhjelp kommer det frem at de som ikke har fullført videregående opplæring får sosialhjelp. Forskerne kom frem til at sannsynligheten for å bruke ulike trygde- og stønadsordninger er størst for individene som ikke har fullført.

Falch m.fl. (2010) finner at fullføring av videregående opplæring har positive effekter på arbeidsmarkedstilknytningen. Det å fullføre videregående opplæring minker sannsynligheten for å være arbeidssøker, mottaker av offentlig stønad og komme i fengsel.

4.5 Fot innenfor arbeidslivet

SSBs fremtidsperspektiver fra 2012 innebærer at ungdom som ikke har fullført videregående opplæring, vil ha vanskeligheter med å få en fot innenfor arbeidslivet. Det blir tilnærmet et minimumskrav for kvalifisering til arbeidslivet (Bergsli, 2013).

NOU (2009) viser til at i et kunnskapsbasert arbeidsliv er de med lavest utdanning som står i størst fare for å falle utenfor arbeidsmarkedet. Som følge av globalisering og den teknologiske utviklingen vil etterspørselen etter personer med høy kompetanse øke, mens

etterspørselen etter personer med lav kompetanse reduseres med tiden (Falch og Nyhus, 2011).

Hernes (2010) mener at konklusjonen er enkel og tøff. Det å ikke skaffe seg utdanning vil bety å stille seg utenfor 95 prosent av arbeidsmarkedet. Informanten deler dette synet og utdyper seg følgende:

Ja, det tror jeg nok. Vi var inne på teknologiske endringer og arbeidsinnvandring. Begge disse faktorene vil være gjeldene fremover og grunn til å tro at antall jobber med ikke fullført videregående opplæring vil bli enda mindre med tiden. Får vi ikke gjort noe med antall frafall, vil mismatchen bli enda større og enda vanskeligere med å finne jobb som er forbeholdt lavutdannede.

Antall jobber til lavutdannede blir mindre og blir vanskeligere å finne arbeid for denne gruppen. Utdanning har blitt viktigere enn før. Humankapital og teknologi er blitt viktigere enn før. Dette har ført til en del endringer i jobber

St.meld.46 (2013) viser til flere undersøkelser som viser negativ sammenheng mellom innvandring på den ene siden og sysselsetting i den opprinnelige befolkningen på den andre siden. Dette gjelder særlig personer med lav yrkeskompetanse, innvandrere, ungdom og personer i utdanning. Dette kommer av rikelig tilgang på utenlands arbeidskraft som kan føre til at utsatte grupper kan ha vanskeligheter med å komme i arbeid.

NOU (2009) vektlegger også de menneskelige ressursene og humankapital. I NOU'en kommer det frem at andelen av nasjonalformuen har økt betydelig de siste 25 årene og utgjør nå rundt 80 prosent. Her trekkes det frem at befolkningens kompetanse som utgjør den viktigste faktoren for vekst. Samtidig påvirker dette norske bedrifter. Dersom norske bedrifter skal kunne hevde seg, må utdanningssystemet ha evne til å svare på arbeidslivet behov. Norske arbeidsgivere ser på de ansattes kompetanse som en avgjørende faktor for bedriftens verdiskapningsevne.

Dette trekkes også frem i Perspektivmeldingen (2013), her kommer det frem at humankapital er summen av kunnskap og ferdigheter i befolkningen. I et samfunn der humankapital er høyt innebærer at arbeidskraften er godt i stand til å utføre oppgavene og til å tilegne seg ny

---

kunnskap. Høyt kunnskaps- og ferdighetsnivå fremmer også evnen til nytenkning og omstilling. Grunnleggende ferdigheter i å lese, skriving og regning er en forutsetning for å lykkes i videre utdanning og arbeid. Moderne vekstteori legger stor vekt på humankapital som kilde til økonomisk vekst.

NOU (2009) påpeker også at kompetansekravene har økt og at ufaglærte ikke kan utføre mange av de jobbene som de gjorde før. Oppgaver som tidligere ikke krevde formell kompetanse, men som i dag krever fagbrev. Samtidig nevnes det at framskrivninger må benyttes med varsomhet, særlig de mer detaljerte framskrivningene. Det påpekes samtidig at etterspørselen etter kompetanse der arbeidstakere har kun grunnskoleutdanning vil avta i årene som kommer. Informanten peker også på andre grunner:

Frafall i videregående opplæring er sammensatt. Unge som har slit helt tilbake i barnehage. Rus og andre psykiske problemer og dermed dropper ut av videregående opplæring. Mange ting som spiller inn og som påvirker gjennomføringen av videregående skole.

Dette kommer også frem i undersøkelsen til Nyhus og Falch (2009). Her trekkes det frem at det kan være rekke andre årsaker til at noen ikke fullfører deriblant sykdom som igjen påvirker arbeidsmarkedstilknytningen. NOU (2009) trekker også frem at frafall kan komme av flere forhold.

4.6 Utenfor videreutdanning og arbeid

Om den enkelte ungdom er passiv i lange periode øker sjansen for lange og tilbakevendendeperiode med arbeidsledighet eller varig eksklusjon fra arbeidsmarkedet (St.meld.46,2013). 20 prosent av ungdommene gjennomfører ikke videregående opplæring som i økende grad er inngangsbilletten til arbeidslivet. Det er godt dokumentert at svakt faglig grunnlag fra grunnskolen øker sannsynligheten for frafall i videregående opplæring, noe som bidrar til at sannsynligheten for å bli ekskludert fra videre utdanning og arbeidsliv. (Perspektivmeldingen, 2013).

Det er mange som ønsker arbeid som ikke får det. Dette skyldes mange faktorer som den enkelte har. Dette kan være manglende kvalifikasjoner, for lav produktivitet eller behov for tilrettelegging som følge av helsemessige eller sosiale problemer. Ledigheten er betydeligere

høyere for ungdom enn andre i samfunnet. Unge som verken er i jobb eller i utdanningsssystemet kan være en utsatt gruppe.

Unge som står utenfor, mottar helse relaterte ytelser iform av arbeidsavklaringspenger eller uførepensjon. Å hjelpe denne gruppen tidlig bidrar til at de ikke blir passive i ung alder som kan gi negative konsekvenser på lengre sikt iform av tapt yrkeskarriere eller deltakelse i samfunnet (St. meld 46, 2013). Tall fra SSB viser at om lag seks prosent i aldersgruppen 15-29 år verken var i arbeid, utdanning eller opplæring i 2012 (St.meld.46, 2013).

Falch og Nyhus (2011) har gjennom studien sin funnet at fullføring påvirker sysselsetting og videre utdanning. Forskerne fant gjennom studiet at sysselsetting- og utdanningstilbøyeligheten for 22-åringene i 2008 som fullførte innen 5 år etter avsluttet grunnskole er beregnet til å minke sannsynligheten for å være i verken jobbe eller utdanning med inntil 15 prosent.

Forskerne fant også at fullføring øker sannsynligheten for å være i utdanning med 20 prosent. I oppgaven har vi vært innom tidligere undersøkelser og rapporter funnet at sannsynligheten for å stå utenfor videre utdanning og arbeidsliv allerede som ung voksen øker dersom man ikke fullfører videregående opplæring. Informantens erfaring med dette er som følger:

Ja, det er vi enig i. Sannsynligheten får og stå utenfor øker når man ikke har fullfører. Studie av Erling Bart ved Universitetet i Oslo med fler har sett på ulike grupper som har fullført videregående og som ikke har fullført videregående i Norden. De fulgte elever innen de var 21 år over 10 år. Her kommer det frem at 90 % var i enten i jobb eller i utdanning der elever har fullført videregående skole 10 år senere, mens 70 % som er i jobb og utdanning som ikke har fullført videregående 10 år senere.

Forskjell på 20 % er ganske stor og har stor betydning. Her kommer det frem at fullføring påvirker jobb mulighetene. Viktig å trekke frem at videregående betyr noe samt hvilken effekt det har på arbeidsledighet,

Som det kommer frem i St.meld.46 (2013) har utdanning og kompetanse og deltakelse i arbeidslivet nært forhold. Personer med lav utdanningsnivå og liten kompetanse å vise til har

---

høyere risiko for arbeidsledighet og utstøting fra arbeidslivet enn andre. Arbeidsledigheten blant personer med kun grunnskoleutdanning er mellom tre til fire ganger så høy som arbeidsledigheten blant personer med høyere utdanning.

Videre kommer det frem i stortingsmeldingen at det er godt dokumentert at et svakt faglig grunnlag fra grunnskolen bidrar til sannsynligheten for frafall i videregående opplæring. Dette bidrar igjen til at det mangedobler sannsynligheten for å bli ekskludert fra videre utdanning og arbeidsliv.

4.7 Arbeidsmarkedstilknytning fullført vs ikke full ført videregående oppl.

Videregående opplæring blir stadig viktigere for å få en stabil tilknytning til arbeidslivet og ikke minst for å dekke arbeidsmarkeds behov for kompetanse. Dette bidrar til å understreke viktigheten for øke gjennomføring av videregående opplæring (St.meld.46, 2013).

Ofte fremheves mangel på samsvar mellom arbeidsgiveres krav til kvalifikasjoner og hva arbeidstakere besitter med som en viktig forklaring på hvorfor en del mennesker havner utenfor arbeidslivet (Bratsberg m.fl., 2011). NOU (2009) hevder at for den enkelte betyr økte kunnskapskrav at fullført videregående opplæring blir en viktig faktor til stabil tilhørighet til arbeidsmarkedet.

Personer som har fullført videregående opplæring klarer seg bedre på arbeidsmarkedet enn personer med grunnskole som høyeste fullførte utdanning. Framskrivninger av etterspørsel etter arbeidskraft viser at det blir behov for stadig flere personer med utdanning frem mot år 2025. Arbeidsmarkedstilknytningen bedres om den enkelte har fullført videregående opplæring (Falch og Nyhus, 2011).

Etterspørselen etter personer med bare grunnskoleutdanning eller videregående utdanning vil minke fremover. Andelen sysselsatte med bare grunnskole eller videregående utdanning, vil gå ned fra 21 prosent i 2007 til 15 prosent i 2025. Framskrivningene viser at etterspørselen etter arbeidskraft med bare videregående utdanning vil falle over tid og det vil falle mer enn arbeidstilbudet. Det vil bli færre arbeidsplasser i ufaglærte yrker enn tidligere. Etterspørselen etter personer med bare videregående utdanning øker mindre enn tilbudet av arbeidskraft med slik kompetanse (NOU, 2012).

Falch og Nyhus (2009) finner at arbeidsmarkedstilknytningen er betydelige dårligere blant dem som ikke har fullført videregående opplæring enn blant dem som har fullført.

Ifølge Falch og Nyhus (2009) vil mindre frafall i videregående opplæring være viktig for å bedre arbeidsmarkedstilknytningen. Falch og Nyhus (2011) finner i sin studie at om eleven fullfører videregående opplæring innen fem år etter grunnskolen minker utenforskap (hverken i jobb eller utdanning) med inntil 15 prosent. Informantens erfaringer følgende:

Lavere for dem som har fullført, se 90 vs 70 % studien. Dette sier ganske mye, ser i våre ledighetstall at 1/3 arbeidsledige har ikke fullført videregående opplæring i våre tall. Denne gruppen er helt klart overrepresentert blant de ledige. Bekreftes av tallene til SSB som har sin arbeidskraftundersøkelse, spørreundersøkelsen er veldig lik våre tall.

NOU (2012) peker på at utdanning reduserer risikoen for arbeidsledighet. Utdanning er en viktig faktor når det gjelder å komme i arbeid. Yrkesdeltakelsen øker med høyere utdanningsnivå. Her kommer det frem at personer med høyere utdanning har om lag 30 prosent høyere yrkesdeltakelse enn personer med grunnskoleutdanning. Nyhus (2011) mener at man ved allerede 20-21 års alder kan se sannsynligheten for svak arbeidsmarkedstilknytning for de som ikke har fullfører videregående opplæring.

4.8 Hvem er de ledige og hva kjennetegner dem

Den registrerte arbeidsledigheten i Norge er på 4,3 %. Jeg spurte informanten om han kunne beskrive hvem som er registrert som ledige og hva som kjennetegner dem. Informantens erfaringer er følgende:

Noen grupper som går igjen blant de ledige,

Én gruppe er de ny utdannende. Overgangen fra studie til jobb tar noe tid før man får seg jobb, det er en viktig gruppe. Noen yrkes grupper som er mer utsatt for eksempel bygg og anlegg høyere ledighet enn snittet dette skyldes svingninger i økonomien. Innvandrere har høyere ledighet enn etniske norske, gjelder særlig flyktninger fra Somalia eller Afghanistan skyldes språkproblemer, lite utdanning en gruppe som sliter med å komme inn på arbeidsmarkedet her i landet.

Unge har høyere ledig enn eldre. To grunner til dette, det ene er overgangen fra skole til jobb tar noen måneder å finne jobb når man er nyutdannet og når bedrifter nedbemanner ved krisetider går unge først som følge av kort ansiennitet. De unge har høyere ledighet, men kommer seg raskt i arbeid. Eldre som blir ledige når de er 60 år har lengre tid som ledige.

Informantens erfaringer kan man også lese i St.meld. 46 (2013). Her blir det belyst at overgangen fra utdanning til arbeidsliv er viktig for å forstå det høye ledighetsnivået blant unge. En del er i starten av sin yrkeskarriere og skifter mellom arbeid og utdanning. Unges tilknytning til arbeidsmarkedet varierer med konjunktorene enn for ellers i befolkningen. Dette kommer av at unge har svakere tilknytning til arbeidslivet. Ved nedbemanninger er det oftest unge som må gå først som følge av kort ansiennitet.

Informantens erfaringer kan man også lese i NOU (2012). Her kommer det frem at ungdom har høyere ledighet enn eldre, særlig gjelder dette personer i alderen 20-24 år. Ungdom har kortere ledighetsperiode enn eldre. De som er mest utsatt for langvarig ledighet er de ungdommene som ikke har fullført videregående utdanning. Innvandrere deltar i mindre enn befolkningen ellers i arbeidslivet. Som det kommer frem i St.meld. 46 (2013) utgjør unge en vesentlig del av de registrerte ledige. Her kommer det frem at om lag en tredjedel av de ledige hos Nav er unge under 30 år, de fleste mellom 20 og 30 år.

Det er store forskjeller i tilknytningen til arbeidsmarkedet mellom ulike grupper innvandrere og befolkningen for øvrig. I 2009 var det om lag 64 prosent av førstegenerasjonsinnvandrere i alderen 16-64 år sysselsatte mot 77 prosent for befolkningen for øvrig. I utredningen kommer det også frem at det er store forskjeller i sysselsettingsfrekvensen avhengig hvor innvandrere kommer fra. Arbeidsmarkedstilknytningen blant personer som har innvandret fra Norden eller EU er på samme nivå som resten av befolkningen. Lavest sysselsettingsfrekvens har innvandrere fra Afrika, dette kan til dels forklares med at en større del av disse er flykninger.

4.9 Lavere eller høyere arbeidsledighet

Av tidligere undersøkelser har det kommet frem at utdanning gjør det enklere å få seg jobb. Dette kan henge sammen med at den økte etterspørselen etter høyt utdannet arbeidskraft kan forklares med at det foregått betydelige teknologiske endringer i arbeidslivet. Betydningen av videregående opplæring er stor for tilknytningen til arbeidslivet (Bergsli, 2013)

Bedre utdannet arbeidsstyrke bidrar til økt produktivitet i økonomien. Høyt kunnskapsnivå i befolkning fremmer nytenkning og omstilling samt bidrar til økonomiske vekst. Utdannet arbeidskraft er en forutsetning for teknologiske forbedringer enten de skjer gjennom ny teknologi eller nye produksjonsmetoder. Det gjør det lønnsomt for bedrifter å investere i ny teknologi og satse på produksjon av varer og tjenester som kan nyttiggjøre seg denne arbeidskraften. Over tid preger dette økonomien og gir en næringsstruktur som utnytter kunnskapskapital (NOU, 2009).

Høy produktivitet bidrar til at terskelen for å komme i jobb kan være høy for utsatte grupper. Omstillinger i samfunnet og ikke minst i økonomien bidrar til å opprettholde nasjonens velstandsnivå. Dette er igjen med på å bidra til et arbeidsliv som er stadig i endring. Av og til kan slike omstillinger være ressurskrevende, dette igjen kan føre til at arbeidstakere faller ut av arbeidslivet. Dette kan sette nye krav til kunnskap og personlige egenskaper (St.meld. 46, 2013).

Falch og Nyhus (2011) har prøvd å analysere dette nærmere. Deres konklusjon består av tre grunner. Første grunnen kan være fallende etterspørsel etter arbeidskraft med lav utdanning og ingen formalkompetanse, andre grunnen kan være økt arbeidsinnvandring og den tredje grunnen kan være at fullføring er et signal om den enkeltes egenskaper. Arbeidsgivere kan være skeptiske til å ansette arbeidstakere uten formalkompetanse da dette kan tyde på lav motivasjon og innsatsvilje. Informanten hadde følgende erfaringer å komme med.

De som har fullført videregående opplæring har helt klart lavere ledighet enn dem som ikke har fullført. De som tar seg et fagbrev innen byggfag eller elektrikere i dag blir det mangel på arbeidskraft i fremtiden. De vil bli etterspurt, dette kommer av at de har spesialisert seg på en kompetanse som kan bli mangelfull i fremtiden og som næringslivet kan etterspørre i fremtiden. Veldig stor forskjell på å ta et fagbrev og det og ikke å fullføre.

NOU(2009) trekker også dette frem. NOU (2009) viser til at de som har fagbrev har gode muligheter på arbeidsmarkedet. Her kommer det frem at åtte av ti mener deres kompetanse innen fagbrev gjør det enklere å søke seg ny jobb. Som følge av globalisering og den teknologiske utviklingen gir det økt etterspørsel etter personer med høy kompetanse og redusert etterspørsel etter personer med lav kompetanse (NOU, 2012).

Disse utviklingstrekkene tyder på at manglende formell kompetanse kan utgjøre en enda større barriere i arbeidsmarkedet fremover (Bergsli, 2013).

Falch og Nyhus (2009) kom frem i sin undersøkelse at ved 22-års alder hadde 55 prosent av dem som hadde fullført videregående opplæring heltidsjobb mot 40 prosent av dem som ikke hadde fullført. Nyhus (2011) viser til 1994-kohorten der majoriteten fylte 28 år i 2006 var det godt som ingen uføretrygdede blant dem som hadde fullført videregående opplæring. Videre påpeker Nyhus (2011) at de som mottar offentlig stønad, det være seg attføring, individstøtte, sosialhjelp eller sykepengen er mottaker av disse stønader overrepresentert av individer uten fullført videregående opplæring.

4.10 Personen som er på arbeidsmarkedstiltak

Slik det fremkommer av NOU (2012) har ingen rett på arbeidsmarkedstiltak. Hvem som får tiltaksplass gjøres etter skjønnsmessig vurdering. Dette vil si at den som får tiltaksplass tildeles etter ulike kriterier deriblant geografisk område, kjennetegn ved arbeidsstyrken og politiske prioriteringer (NOU, 2012).

NOU (2012) viser til undersøkelser der ungdom, langtidsledige innvandrere og personer med nedsatt arbeidsevne er utsatte grupper på arbeidsmarkedet. Personer med innvandrerbakgrunn er overrepresentert i gruppen med vedvarende lav inntekt (Perspektivmeldingen, 2013). Jeg ba informanten om å beskrive personene som er på arbeidsmarkedstiltak

Hvor mange som er på tiltak er avhengig av regjeringen. Hvor mange som er på tiltak avhenger av statsbudsjettet og er et knapphetsgode som Nav må prioritere hvem som har bruk for tiltak. Noen grupper som er prioritert deriblant unge/ungdom som blir prioritert. Skal ikke gå lenge ledig uten å få tiltak og oppfølging.

Mange unge som deltar i tiltak. Unge som har droppet ut, som har lite utdanning blir prioritert og unge som kanskje har større problemer med å få seg jobb blir prioritert. Innvandringsgrupper har større utfordringer med å komme i arbeid og personer som går ledig lenge uavhengig av andre kjennetegn for å hjelpe vedkommende tilbake i arbeid.

Dette kommer også frem i NOU (2012). Grunnen til at det gis arbeidsrettet bistand kan være av mange grunner og de er oftest sammensatte. NOU (2012) viser til studie som viser at deltakeren har sammensatte problemer. Hovedformålet er at den enkelte skal raskt komme i arbeid samt få økt kompetanse. En del av brukerne som går på tiltak skyldes perioder med sykdom, ledighet og sosiale problemer. Blant aldersgruppen 18-29 år har det vært økning i antallet som behøver rehabilitering eller attføring grunnet psykisk helse, særlig gjelder dette angst og depresjon.

I 2008 hadde om lag to av tre unge mottakere av rehabiliteringsstønad en psykisk lidelse. Det kommer også at personer med psykiske lidelser kan ha vært for lenge ut av utdanningssystemet og arbeidsliv. Dette kan igjen ha påvirket behovet for bistand for å komme i utdanning eller arbeid (NOU, 2012). Som det kommer frem i NOU (2012) har mange av yngre deltakere i liten grad av sammenhengende arbeidsforhold å vise til og har lav formell kompetanse i forhold til utdanning. Videre kan man lese at en del sliter med rusproblemer, lese- og skrivevansker.

NOU (2012) viser til undersøkelser at det er nære forbindelser mellom sykdomsrelaterte og arbeidsmarkedsrelaterte problemer. Halvparten av de som blir uføretrygdet i aldersgruppen under 40 år begynner med arbeidsledighet. Blant tiltaksdeltakerne er det en svak overvekt av kvinner. Andelen kvinner er høy innenfor utdanningstiltak, mens menn er overvekt innenfor de tradisjonelle produksjonstiltakene. Dette vil si innenfor varig tilrettelagt arbeid hvor mange driver med produksjon.

Når det gjelder alder, er det personer i alderen 25-49 år er blant tiltaksdeltakerne. De er også i klart flertall. Dette kan ha sammenheng med befolkningsvekst og vekst i arbeidsstyrken. Antallet stønadmottakere har økt moderat målt som andel av befolkningen og av arbeidsstyrken. Befolkningens alderssammensetning påvirker også andelen ufør, sannsynligheten for å bli ufør øker med alderen.

Videre kommer det frem andelen av befolkningen over 16 år med grunnskole som høyeste fullførte utdanning er høyest blant tiltaksdeltakerne. Som det kommer frem i Perspektivmeldingen (2013) var det i 2011 registrert 9 000 uføre under 30 år, eller om lag 3 prosent av alle uføre. Samtidig mottok 28 000 personer under 30 år arbeidsavklaringspenger. Med dette som utgangspunkt betyr det at det er mange som står i fare for å falle ut av arbeidsmarkedet. Videre kan en lese at sannsynligheten for å bli uføretrygdet er høy blant personer med manglende utdanning.

Når det gjelder innvandrere er det primært personer med flyktningstatus. Blant denne gruppen er det mange som har lite skolegang og der enkelte kan være analfabeter. Noen vil også kunne slite med språket som gjør at bedrifter kvier seg for ansatte personer med svake norskkunnskaper. Når vi ser dette over tid har andelen tiltaksdeltakere med enn annen landbakgrunn enn norsk økt fra 8 prosent i 2001 til 14 prosent ved utgangen av 2009 (NOU, 2012).

Som det kommer frem i perspektivmeldingen (2013) er innvandrere en sammensatt gruppe. Det at det er lav sysselsetting i noen innvandregrupper kan komme som følger av utdanningsnivå, arbeidserfaring og norskkunnskaper. Hvor godt samfunnet klarer å integrere innvandrere i arbeidslivet kan få store betydninger for offentlige finanser.

Som informanten var inne på er tiltaksplass avhengig av politiske satsinger. Antall tiltaksplass bestemmes av Stortinget gjennom bevilgningen til arbeidsmarkedstiltak. Ettersom behovet er større enn tilgjengelig kapasitet, vil den årlige bevilgningen til arbeidsmarkedstiltak være avgjørende for omfanget av tiltaksdeltakelse. Det å få folk ut i jobb er viktig og det er satt i verk særskilte politiske satsninger som tiltaksplan mot fattigdom. Det er blitt opprettet et eget kvalifiseringsprogram rettet mot langtidsmottakere av sosialhjelp og en forsterket opptrappingsplan for psykisk helse.

Som det kommer frem i NOU (2012) vil overgangen til arbeid variere mye for deltakere med ulike hovedtiltak. Her kommer det frem at det tallene sier midlertid ikke nødvendigvis noe tiltakenes effekt. Hvilket tiltak den enkelte er på påvirker sannsynligheten for å komme i arbeid. Tiltakene rekrutterer deltakere med ulike forutsetninger og jobbmulighetene varierer med siste tiltak.

NOU (2012) viser til effekt av tiltakene som er gjort. Her kommer det frem at etter ett år inngår omlag 62 prosent av de tidligere tiltaksdeltakerne i arbeidslivet. Etter tre år har andelen sunket til 57 prosent, en del av disse er arbeidssøkende, mens omlag 40 prosent av de tidligere tiltaksdeltakerne er registret som arbeidstakere ett år etter. Andelen endrer seg lite om vi ser på hvor mange som er i jobb etter tre år etter avsluttet tiltaksløp.

NOU (2012) viser også til andre kartlegginger av status etter avsluttet yrkesrettet tiltak. Her kommer det frem at fire av ti går til jobb, fire av ti blir registrert som mottaker av en eller annen form for stønad og for to av ti vil man ikke finne opplysninger om i registre. Dette tyder på at andelen som går til jobb etter avsluttet attføring holder seg stabilt opp til tre år etter avsluttet attføring. Her kommer det også frem at det er stor forskjell i andelen som går over i jobb mellom tiltak.

Den enkeltes utdanningsbakgrunn, yrkesbakgrunn og diagnose preger hvilket tiltak som iverksettes. En av fem som er på tiltaksdeltakere har enten ingen yrkeserfaring eller yrkesbakgrunn som ikke er registrert.

I tillegg til helseproblemer for tiltaksdeltakerne kommer det frem at både deltakernes utdanningsnivå og yrkesbakgrunn at mange av deltakerne kan komme til kort overfor bedrifter som stiller krav til riktig utdanning relevant yrkeserfaring da mange av deltakerne ikke har noe utdanning og yrkeserfaring å vise til (NOU, 2012). NOU (2012) stiller spørsmålet om det er den enkeltes bakgrunn og motivasjon eller om det er effekt av tiltakene som får den enkelte ut i arbeidslivet.

Videre kommer det frem i NOU (2012) at om lag 2/3 av alle som leder frem til arbeidsrettede tiltak for personer starter det med et registrert helseproblem. De aller fleste tilfellene starter med utbetaling av sykepenger. NOU (2012) viser til undersøkelse som viser at tre år før påbegynt yrkesrettet attføring var over halvparten av personene ute av arbeidslivet enten på grunn av ledighet eller sykdom.

Videre kommer det frem at 25 prosent har sin bakgrunn i et arbeidsledighetsproblem mens åtte prosent kommer av økonomisk problem som gir grunnlag for økonomisk sosialhjelp. Dette vil si at alle som kommer inn på arbeidsmarkedstiltak har vært registrert som

trygdemottaker eller arbeidssøkere i lang tid før de ble innvilget yrkesrettet attføring. NOU (2012) drøfter og gir en viss bekymring når det kommer frem at tiltaket blir mer effektiv hvis man starter kort tid etter at brukeren har falt ut av arbeidslivet.

Det informantens sier kan bekreftes av NOU (2012). Her kommer det frem at ulike undersøkelser har kartlagt hva som kjennetegner tiltaksdeltakerne, noen trekk går igjen: Unge mellom 20 og 40 år er overrepresentert blant tiltaksdeltakerne, utdanningsnivået blant tiltaksdeltakerne er betydelig lavere enn befolkningen ved at en langt større andel har grunnskole som høyeste utdanningsnivå.

Når vi ser på yrkesfordelingen i arbeidsstyrken er det blant tiltaksdeltakerne overrepresentasjon med yrkesbakgrunn fra servicearbeid, industri, handel, transport og bygg- og anleggsarbeid. Ifølge utredningen kan dette tyde på at individuelle egenskaper ikke fullt ut forklarer hvem som er på tiltak, men situasjonen på arbeidsmarkedet påvirker innstrømningen til tiltak. I utredningen kan en lese at mange av tiltaksdeltakerne har relativt lange perioder utenfor arbeidslivet hvor de er ulike former for trygdeytelser.

I NOU (2012) kommer det også frem at andelen av befolkningen over 16 år med grunnskole som høyeste fullførte utdanning, er klart høyere blant tiltaksdeltakerne. Her kommer det også frem at en av fem tiltaksdeltakere har enten ingen yrkeserfaring eller yrkesbakgrunn. Deltakernes utdanningsnivå og yrkesbakgrunn gjør at mange kan komme til kort ovenfor et arbeidsliv som stiller store krav til riktig kompetanse og relevant yrkeserfaring.

4.11 Frafall og kostnad for samfunnet

Å droppe ut av utdanningssystemet er ikke bare en kostnad for den enkelte, men også en kostnad for samfunnet. Kostnad ved at unge mennesker faller utenfor utdanning og arbeid er betydelige både for den enkelte og ikke minst for samfunnet. Tidlig innsats for å forhindre at unge faller ut av videregående opplæring minker sannsynligheten for å bli stående utenfor arbeidslivet og å motta offentlige velferdsytelser.

Om samfunnet lykkes med å øke sysselsettingen vil det gi bedre offentlige finanser. Høy arbeidsinnsats er viktig for samfunnet da dette bidrar til økonomisk vekst samt at det bidrar til å finansiere offentlige sektors utgifter (Perspektivmeldingen, 2013).

St.meld. 46 (2013) viser til arbeidskraften er nasjonens viktigste ressurs og viktig bidragsyter til å møte fremtidens utfordringer. Nasjonens formue består av verdien av det arbeidet vi gjør. Verdien av vår nåværende og fremtidige arbeidsinnsats utgjør mer enn 80 prosent av nasjonalformuen.

Bratsberg m.fl. (2011) peker på konsekvensen av antallet personer i arbeidsdyktig alder er uten tilknytning til arbeidslivet. Dette har en samfunnsøkonomisk kostnad som følge av sløsing med ressurser. Arbeid er viktig både ut ifra individuelle og samfunnsmessige hensyn. Det er klare gevinster ved å delta i arbeidslivet (NOU, 2012). Det at mange som i yrkesaktiv alder er utenfor arbeidslivet og mottar helsesenteret ytelse selv om det er høy sysselsetting og enkelte ønske om å delta i yrkeslivet.

St.meld. 46 (2013) viser til beregninger som viser hva som skal til for å kunne videreføre dagens velferdsordninger de neste 50 årene. Beregningen viser at dagens videreføring av velferdsgodene ikke dekkes av skatteinntekter eller avkastning av pensjonsfondet, men av antall sysselsatte. Dersom samfunnet klarer å opprettholde flere i arbeid vil det redusere inndeckningsbehovet i offentlige finanser. Høy sysselsetting er avgjørende for å kunne videreføre og videreutvikle dagens velferdsgoder.

Arbeidskraften er samfunnets viktigste ressurs. En stor arbeidsstyrke som brukes effektivt er avgjørende for å opprettholde verdiskapningen og velferdsordninger fremover. Velferden legges gjennom den enkeltes arbeidsinnsats. Høy yrkesdeltakelse er en forutsetning for at den norske velferdsmodellen skal fungere etter hensikten og være økonomisk bærekraftig. Som det kommer frem i perspektivmeldingen (2013) er vår felles arbeidsinnsats grunnlaget for velferdssamfunnet.

Bærekraften i velferdsordningene er avhengig av at samfunnet lykkes med arbeidslinja. Dette vil komme tydeligere frem nå som befolkningen eldes. Høye skatteinntekter skal finansiere det offentlige velferdstilbudet som både omfatter tjenester til helse og utdanning og ytelse knyttet til arbeidsledighet og helseproblemer. Det relativt høye skatteytelsesnivået gjør at én person mindre i arbeid både medfører større inntektssvikt gjennom tapte skatteinntekter og større utgiftsvekst gjennom økte stønadsutbetalinger.

Som det kommer frem i Perspektivmeldingen (2013) må arbeidslinja være hovedstrategien for å møte utfordringene i årene som kommer. Høyt arbeidstilbud er en viktig faktor for å kunne videreføre og videreutvikle gode velferdsordninger for befolkningen. På den andre siden kan store forskjeller redusere oppslutningen om en samfunnsmodell med skattefinansierte velferdsordninger (Perspektivmeldingen, 2013).

NOU (2009) drøfter også dette. Det at flere fullfører videregående opplæring er viktig, både for den enkelte og for samfunnet ettersom Norge har et kunnskapsbasert og kunnskapsintensivt arbeidsliv da behovet for arbeidskraft med bare grunnskoleutdanning er lav og kommer til å bli enda lavere i årene som kommer.

Rapport skrevet av Fach, Johannesen og Strøm (2009) har sett på kostnader av frafall og forsinkelser i videregående opplæring. Forskerne har gjennom rapporten funnet at det er et betydelig potensiale for samfunnsøkonomisk gevinst ved å redusere frafallet i videregående opplæring. I rapporten kommer det frem at en elev som ikke fullfører vil koste samfunnet 900 000 kroner. Forskerne anslår at det kan spares om lag seks milliarder kroner for hvert kull som begynner på videregående opplæring.

NOU (2012) viser til utredning som tar for seg samfunnsøkonomiske konsekvenser av utenforskap blant ungdom i alderen 16-25 år, viser at innsats ovenfor ungdom er økonomisk lønnsomt og anslår tidlig tiltak som fører til at 100 som ellers risikerte å bli mottakere av uføretrygd i stedet går over i arbeid vil gi en gevinst på om lag 40 millioner kroner pr. år. Med dette som utgangspunkt spurte jeg informanten om hvor mye koster frafall i videregående opplæring samfunnet.

Ikke sett på noe gode tall, har heller ikke regnet på det.

Falch, Johannesen og Strøm (2009) viser også til at det er få kostnadsberegninger i nordiske land som knytter seg til frafall og forsinkelser på videregående utdanningsnivå. Informanten utdyper seg videre:

Her blir det fort snakk om veldig store summer. De som dropper ut havner i større grad som arbeidsledige og dermed havner på trygdebudsjettene og dermed blir direkte kostnad og en

kostnad i form av mangel på kvalifisert arbeidskraft i helse og i fagbrev innen industri og bygg og anlegg.

Når man ikke får tak i arbeidskraft taper man produksjon og mister skatteinntekter, inntekt de ikke kan skatte mye av. Her er det snakk om store summer over flere år nå som mange dropper ut.

NOU(2009) trekker også frem denne bekymringen. Her kommer det frem dersom mange voksne står utenfor arbeidslivet, legges det et stort press på velferdsordningene og på forsørgelsesbyrden for dem som er i arbeid. Det at unge mennesker faller utenfor utdanning og arbeidsliv koster mye for den enkelte og ikke minst for samfunnet i form av langtidsmottakere av offentlige ytelser i ung alder (St.meld.46, 2013).

Som det kommer frem i perspektivmeldingen (2013) har utgiftene over offentlige budsjetter i dag halvparten av verdiskapningen i økonomien. Dette er dobbelt så mye som for 50 år siden. Arbeids og velferdsdirektoratet har beregnet at anslått tapte årsverk som følge av mottak av helserelevante ytelser var 535 000 i 2011. Dette tilsvarte om lag 17 pst av det totale antallet mulige årsverk, definert som alle personer i alderen 18-66 år i 2011.

NOU (2009) trekker også frem at det kan føre til knapphet på arbeidskraft. Utdanning og kompetanseutvikling er nøkkelen til å lykkes med arbeidslivet. Personer som faller ut av videregående skole har et høyere sykefravær i arbeidslivet samt et høyere forbruk av velferdsordninger som uføretrygd, dagpenger mv. enn de som fullfører (NOU, 2012).

Som det kommer frem i Perspektivmeldingen (2013) er utviklingen i arbeidslivet viktig bærekraft i velferdsordningene. Om flere kommer i arbeid vil det ha stor betydning for offentlige finanser. Flere i arbeid vil gi høyere offentlige inntekter samtidig som utgiftene vil kunne reduseres. Nedgang i sysselsettingen vil derimot svekke offentlige finanser.

Dette blir også trukket frem i rapporten til Falch, Johannesen og Strøm (2009). Forskerne antyder at manglende gjennomføring av videregående opplæring gir økt behov for støtte fra ulike trygde- og stønadsordninger, de trekker også frem at frafall gir svakere arbeidsmarkedstilknytning og kostand for samfunnet er tap av produktivt arbeid. Forskerne

---

viser til at trygde- og stønadsordningene brukes i mindre grad av dem som har fullført videregående opplæring.

I rapporten kommer det også frem at de som ikke har fullført videregående opplæring har et omfattende bruk av offentlige trygde- og stønadsordningene. I rapporten kommer det frem om frafallet reduseres med en tredjedel gir det en kostnadsreduksjon på 1,1 milliarder kroner. Forskerne trekker også frem at manglende gjennomføring av videregående opplæring kan ha negative effekter på den enkelte i form av atferd, preferanser og holdninger som bidrar til økte kostnader for samfunnet i form av mindre positive effekter for arbeidslivet, dårligere helse og økt kriminalitet.

NOU (2012) drøfter også dette. Høy yrkesdeltakelse er viktig i et fordelingsperspektiv og bidrar til å forebygge store levekårsforskjeller, fattigdom og sosiale motsetninger. Arbeidsmarkedet er den viktigste arenaen for å motvirke fattigdom samt at deltakelse i arbeidslivet kan bidra til å forhindre marginalisering av utsatte grupper. Høy yrkesdeltakelse og lav arbeidsledighet gjør at Norge som nasjon har små inntektsforskjeller (Perspektivmeldingen, 2013).

Falch og Nyhus (2009) finner i sin studie at de som har fullført videregående opplæring innen fem år etter avsluttet grunnskole, er det så godt som ingen som er uføretrygdet, mens for de som ikke har fullført er andel brukere av uføretrygd betydelig høyere. Falch og Nyhus (2009) finner at de som ikke har fullført videregående opplæring, er det flere brukere av attføringspenger og individstøtte enn blant dem som har som har fullført. Det er bare individer med uten fullført videregående opplæring som er uføretrygdet og som mottar sosialhjelp (Falch og Nyhus, 2009).

I samme undersøkelse kommer det også frem at de som ikke har fullført videregående opplæring, er det som bruker mest av sosialhjelp, for de som har fullført videregående øker bruken av sosialhjelp svakt. Som oppgaven var inne på tidligere, vil de som ikke fullfører videregående opplæring har større sannsynlighet til å bli kriminell. Falch og Nyhus (2009) kom frem til sannsynligheten for å være i fengsel er om lag 10 ganger større for dem som ikke har ikke fullført videregående opplæring enn for dem som har fullført. Ifølge forskerne er kun personer som ikke har fullført videregående opplæring som er i fengsel.

4.12 Frafall og konsekvenser for samfunnet

Frafall i norske videregående skoler er et kjent fenomen, men ikke nytt. Frafall i den norske videregående opplæringen er et omfattende problem og det har ikke vært nedgang i frafallsrate de siste tjue årene. Manglende kompetanseoppnåelse fra videregående reduserer mulighetene i arbeidsmarkedet og øker sannsynligheten for uføretrygd og dårligere levekår og helse gjennom livet (Bergsli, 2013). Tilgang til kompetent arbeidskraft er avgjørende for å opprettholde offentlige velferdstjenester av god kvalitet og for næringslivets evne til å utvikle konkurransedyktige produkter og tjenester. Høy og stabil sysselsetting demper fattigdom, bidrar til mindre økonomiske og sosiale forskjeller mellom ulike grupper i samfunnet (St.meld. 46, 2013).

NOU (2009) viser til at i et kunnskapssamfunn går det tydelige sosiale skillelinjer mellom de som har gode grunnleggende ferdigheter og en fullført utdanning og de som mangler dette. For å hindre sosial ulikhet, for at den enkelte skal ha en trygghet for arbeid og samfunnsdeltakelse og for at samfunnet skal få dekket sine kompetansebehov er det viktig at alle har like muligheter for å lære. Jeg spurte informantene om hvilke konsekvenser samfunnet kan møte som følge av økt frafall i videregående opplæring

Vi trenger arbeidskraft i fremtiden. Vi vet at eldrebølgen kommer i løpet av de neste 10 årene og blir en større skattebyrde for å dekke disse pensjonsutgiftene, dermed viktigere at flere folk er i jobb som betaler for dette.

Behov for arbeidskraft i ulike næringer særlige helse og pleie- og omsorg som har den rette utdanning. Taper en del inntekter og produksjon i tillegg til utgiftene øker og av mange grunner er det viktig at flere fullfører utdanningene sine.

Et lands produksjonsevne bestemmes av innsatsen til arbeidskraften en nasjon har og hvor effektivt disse ressursene brukes samt at en bedre utdannet arbeidsstyrke øker produktiviteten i økonomien. Befolkningens arbeidsinnsats er av stor betydning for verdiskapningen i økonomien og ikke minst bærekraften i offentlige finanser (Perspektivmeldingen, 2013).

NOU (2009) viser også til at befolkningen og arbeidsstyrken blir eldre noe som kan føre til knapphet på arbeidskraft i fremtiden. Her påpekes det at Helse- og omsorgssektoren står

---

ovenfor betydelige kompetanse- og personellutfordringer i de neste tiårene på grunn av en sterk vekst i de eldste aldersgruppene.

Demografien viser en vekst i de eldste aldersgruppene som vil medføre en økning i behovet for arbeidskraft i denne sektoren. Med dagens videreføring av velferdsordninger vil aldringen av befolkning gi betydelig oppgang i utgiftene til alderpensjon, helse og omsorg i tiårene som kommer. Det at befolkningen eldes vil både svekke offentlige inntekter og øke utgiftene (Perspektivmeldingen, 2013).

Perspektivmeldingen (2013) trekker også denne utfordringen frem. Her kommer det frem at befolkningen vil eldes og at lavere arbeidsinnsats vil svekke produksjonen av varer og tjenester i både offentlig og privat sektor. Aldringen bidrar til å redusere arbeidstilbudet. Framskrivningene tyder på at samfunnet vil stå ovenfor budsjettutfordringer grunnet aldring i befolkningen. I tiden som kommer vil stigende levealder øke antallet pr. yrkesaktiv. Om dette legges til grunn vil det svekke grunnlaget for finansiering av velferdsordningene (Perspektivmeldingen, 2013).

NOU (2012) drøfter også utfordringer knyttet til å opprette holde et høyt nivå på arbeidsstyrken fremover. Den demografiske utviklingen med aldring av befolkning vil isolert bidra til lavere vekst i arbeidsstyrken. Samtidig med at flere står helt eller delvis utenfor arbeidslivet og mottar offentlige ytelser, vil det etter hvert bli færre i yrkesaktive alder til finansiere disse ytelsene.

Perspektivmeldingen (2013) drøfter også denne utfordringen. Her kan en lese at om en mindre andel av befolkningen deltar i arbeidslivet blir det vanskeligere å videreføre vår velferdsmodell. Dette skyldes at utgiftene til pensjoner vil øke kraftig i årene fremover, det samme vil også utgiftene til helse og omsorgssektoren. Over tid vil det ikke være mulig å videreføre et velferdssystem der stadig flere mottar mer fra felleskapet enn de bidrar med. Samtidig blir det behov for flere ansatte til å utføre helse- og omsorgstjenestene. Disse utfordringene utfordrer offentlige finanser.

Som det kommer frem i St.meld. 46 (2013) viser langsiktige budsjettframskrivninger at det vil på lengre sikt blir mer utfordrende å finansiere velferdsordningene. Dette kommer av økt levealder blant befolkningen som vil svekke offentlige inntekter og øke utgiftene som igjen vil skape utfordringer for offentlige finanser. Personene som står utenfor arbeidsmarkedet

mottar én eller flere offentlige ytelser som uførepensjon, arbeidsavklaringspenger, arbeidsledighetstrygd og økonomisk sosialhjelp (St.meld.46, 2013)

Falch, Johannesen og Strøm (2009) trekker også frem produktivitet og inntektsnivå. De belyser at produktiviteten og inntektsnivået blir lavere. Ifølge forskerne innebærer et tap for samfunnet da samlet produksjon og inntekt blir lavere enn den alternativt kunne vært. Konsekvensen av manglende fullføring av videregående opplæring har en potensiell negativ effekt på produksjonsomfanget i samfunnet. Økt fokus på produktivitet bidrar til at arbeidstakere med lav kompetanse kan falle ut av arbeidsmarkedet (Bratsberg m.fl. 2011)

Falch, Johannesen og Strøm (2009) mener også at jo mer utdanning den enkelte arbeidstaker har dess mer kan vedkommende gjøre andre produktive som følge at vedkommende kan lære mer av sine kollegaer. Dette utfordres av høyt frafall i videregående opplæring da frafall i videregående opplæring kan redusere positive ringvirkninger. De trekker også frem at utdanning kan bidra til økt forskning, utvikling, innovasjoner og dermed økonomisk vekst. Hernes (2010) trekker også frem utdanning og kunnskap gir høyere produksjon, økt inntekt, høyere konsum og flere varer og tjenester.

4.13 Forhold som påvirker arbeidsledighet blant unge

Jeg spurte informanten om han kunne nevne noen forhold som påvirker arbeidsledigheten blant unge.

På kort sikt den økonomiske utviklingen i norsk økonomi, konjunkturer og nedgangstider. Under finanskrisen da ledigheten økte ble unge som oftest mister jobbene først og ny utdannede tar lengre tid å få seg jobb. Større konkurranse om jobbene. Blir vanskeligere å komme inn og motsatt i gode tider.

På kort sikt den økonomiske utviklingen er viktig. På lengre sikt er det større trender, for eksempel utdanningsnivå flere vil klare seg bedre om man fullfører utdanning

Dette bekreftes også av NOU (2009), her kommer det frem at i tider med økonomisk nedgang kan arbeidsgivere velge blant flere arbeidssøkere. Arbeidstakere uten formelle kvalifikasjoner står i fare for å miste jobben først og vil ofte være de som sliter mest med å få ny jobb dersom de blir arbeidsledige.

Det å investere i kunnskap har positive ringvirkninger i krisetider. Ved å satse på utdanning kan vi motvirke de negative effektene av økt arbeidsledighet samt som at vi kommer styrket ut når konjunktorene snur. Som det ble nevnt tidligere i oppgaven påvirker arbeidsinnvandringen arbeidsmarkedet.

NOU (2012) peker på at arbeidsinnvandringen i stor grad er avhengig av konjunkturer. Innvandringen kan påvirke arbeidsmarkedssituasjonen til befolkningen. Her kommer det frem at de samlede sysselsettingsvirkningene av innvandring avhenger ikke bare av innvandrere selv kommer i jobb, men også av hvilke konsekvenser det gir for sysselsetting hos den øvrige befolkningen.

Graden av fortrenningseffekter forventes å variere med konjunktorene og med innvandreres kompetanse. I perioder med høy og udekketterspørsel etter arbeidskraft vil innvandrere lettere kunne gå inn i ledige jobber uten å påvirke sysselsettingsmulighetene til majoritetsbefolkningen, mens det i perioder med lavkonjunktur kan oppstå økt risiko for fortrenning.

Bergsli (2013) viser til studier som er gjort at behovet for arbeidskraft i fremtiden tyder på at personer med lav utdanning er mest utsatt for å miste jobben dersom de økonomiske rammebetingelsene forverres. Lavt utdannede personer er i større grad sysselsatt i konkurranseutsatte sektorer og har en løsere tilknytning til arbeidsmarkedet. Denne gruppen er derfor mer sårbare i en situasjon med lavere sysselsetting. Personer med lav utdanning kan oppleve større risiko for å ha en marginal plass i arbeidslivet, blir arbeidsledige i en nedgangskonjunktur eller når konkurransen forverres.

4.14 Sammenheng mellom frafall og arbeidsledighet

Rapport skrevet av Falch og Nyhus (2009) som tar for seg å beskrive hvordan situasjonen til unge voksne som har fullført videregående opplæring eller ikke viser at sysselsettingen er betydelig større ved fullført videregående opplæring. For et kull som begynte på videregående skole i 1994 var det 83 prosent av dem som har fullført videregående opplæring som var sysselsatt, mens det var kun 68 prosent av dem som ikke fullført. Nyhus (2011) viser at det er sterk sammenheng mellom arbeidsmarkedstilknytning og fullført videregående opplæring.

Falch og Nyhus (2009) finner i sin undersøkelse at de som har fullført videregående opplæring innen fem år er det en fallende andel som er arbeidssøkere. Forskerne antyder at sannsynlighetene for å være arbeidssøker er avhengig om videregående opplæring er fullført. De kom frem til at de som ikke fullfører videregående opplæring innen normert tid etter grunnskolen har klart svakere tilknytning til arbeidsmarkedet enn andre.

NOU (2009) underbygger også dette. Her vises det til at det er klar sammenheng mellom utdanningsnivå og sannsynligheten for å bli arbeidsledig. Nær om lag halvparten av de arbeidsledige er uten fullført videregående eller har uoppgitt utdanning. Jeg spurte informanten om i hvilken grad det er noen sammenheng mellom frafall og arbeidsledighet.

Ja, det mener jeg er klar sammenheng. Vi ser i våre tall at ledigheten er mye høyere for dem som ikke har fullført videregående opplæring enn for de som har fullført i våre tall. Vi har studien fra universitet som viser at de som ikke fullfører er i mindre grad i jobb opptil 10 år senere.

Viktigere å ha en utdanning å vise til når man skal søke jobb. Færre jobber som ikke trenger utdanning, blitt vanskeligere å få jobb uten utdanning. Jobbene er flyttet til utlandet som følge av globalisering og arbeidsinnvandringen påvirker her også som følge av økt konkurranse og jobber som er blitt effektivisert bort. Blitt vanskeligere å få jobb uten utdanning.

Dette underbygges av Falch, Johannesen og Strøm (2009). Forskerne viser til SSBs arbeidskraftundersøkelse som viser at arbeidsledigheten er fire ganger større for aldersgruppen 15-24 år enn for eldre arbeidstakere. Forskerne viser til at blant 24-åringene som ikke fullførte videregående skole, var det i 2007 om lag ni prosent som var arbeidssøkere, mens for de som fullførte videregående opplæring var det kun to prosent som var arbeidssøkere. Dette kommer også frem i NAVs undersøkelse, her kommer det frem at arbeidsledigheten er høyest blant dem som har lite utdanning.

Nyhus (2011) viser til individer som ikke gjennomfører videregående opplæring vil benytte seg av offentlige velferdsgoder. Ifølge forskeren vil dette utfordre offentlige stønader i fremtiden, da primært fra individer som uten formell utdanningskompetanse utover grunnskolen. Bergsli (2013) viser til studie der lange perioder uten hverken skole eller jobb vil sannsynligheten for å returnere til skole eller arbeidsliv falle med tiden man står utenfor

---

For den enkelte som ikke fullfører videregående opplæring vil ikke bare få dårligere helse, men også dårlige inntekt over et livsløp. For den enkelte gir arbeid inntekter samt at arbeidsplassen er en viktig sosial arena (Perspektivmeldingen, 2013). Nyhus (2011) peker også på at ungdom som ikke fullfører videregående opplæring vil ha dårligere muligheter til å videre utdanning og arbeidslivet enn de som fullfører.

Mindre frafall i videregående opplæring bedre muligheter til arbeidsmarkedet samt at den enkelte får økt velferd. Dette er også viktig for dagens velferdsordninger da det ordningene er basert på høy yrkesdeltakelse.

Falch og Nyhus (2009) viser til lønnsnivå og utdanning henger sammen. Forskerne brukte pensjonsgivende inntekt for å studere inntektsforskjellene mellom dem som har fullført og dem som ikke hadde fullført.

For kullet som begynte på videregående opplæring i 1994 var inntektsforskjellen mellom gruppene på 36 prosent i 2006. Forskerne antyder at differansen kommer av at knytningen til arbeidsmarkedet er bedre for dem som har fullført.

NOU (2009) trekker også frem ulikheter som oppstår som følge av utdanning. Utdanningssystemet må lykkes bedre enn i dag med å jevne ut sosial ulikhet. Utdanningssystemet har stor innvirkning på sosiale forskjeller senere i livet.

4.15 Andre grunner som kan føre til arbeidsledighet enn frafall

Jeg spurte informanten om det er andre grunner som kan føre til arbeidsledighet enn frafall.

Ja, det er helt klart. Den økonomiske situasjon påvirker ulike yrkesgrupper ulikt. Frafall er underliggende effekt som påvirker arbeidsmarkedet på lengre sikt. Større problemer med å få etablere seg og dårligere tilknytningen til arbeidsmarkedet.

Dette kommer også frem i Stortingsmelding 46 (2013). Her kommer det frem at overgangen fra utdanning til arbeidsliv er viktig for å forstå det relativt høye ledighetsnivået blant unge. Her kommer det frem at mange er i starten av sin yrkeskarriere, og har flere skifter mellom arbeid og utdanning og mellom ulike jobber i denne fasen i livet. Videre kommer det fram at sysselsettingssituasjonen for unge varierer i større grad over konjunktorene enn ellers i befolkningen, noe som blant annet skyldes at unge har en svakere tilknytning til arbeidslivet.

Unge med kort ansiennitet må ofte gå først ved nedbemanninger, men får også lettere jobb i perioder med stor etterspørsel etter arbeidskraft. I perioder med lavkonjunktur går unge i større grad enn andre over i utdanning, og trekker seg dermed ut av arbeidsstyrken. I tillegg er arbeidsmarkedstilknytningen til ungdom som er i utdanning konjunkturfølsom, ved at færre kombinerer heltidsstudier med arbeid i lavkonjunktur. Videre forteller informanten at:

Mismatch mellom kompetanse som arbeidstakere har og kompetanse som bedriftene ikke etterspør. Større gruppe uten utdanning vil ha høyere ledighet på lengre sikt

Dette trekkes også frem i NOU(2009), her kommer det frem at dersom ikke flere fullfører videregående opplæring vil det være et overskudd av ufaglærte i årene som kommer.

4.16 Hvordan skal det offentlige møte denne utfordringen med frafall

Andelen elever som gjennomfører videregående opplæring med studie- og yrkeskompetanse innen fem år har ligget på rundt 70 prosent siden reform 94. Redusert frafall i videregående opplæring blir betraktet som en hovedutfordring for utdanningssystemene. Jeg spurte informanten om hvordan skal dere som offentlige instans møte denne utfordringen.

Der er det viktig at NAV ikke er alene om å må møte denne utfordringen, men flere offentlige instanser som må jobbe sammen med denne utfordringen. Vi i NAV prøver å få dem tilbake på skolebenken og prøver å få dem til å fullføre videregående opplæring. Veldig viktig med tanke på muligheter på arbeidsmarkedet gjennom resten av livet. Gi dem så god oppfølging som mulig.

Veldig viktig at skolene får gjort noe med sine rutiner for å følger opp tidligere og gripe inn lenge før videregående skole da problemene stater tidligere og helsevesenet må også bidra mer med tanke på psykisk helse og flere offentlige instanser må samarbeide for å unngå frafall.

NAV har en ordning med fylker der noen rådgivere er på videregående skolene en eller to dager i uken og gir dem råd til og ikke å droppe ut. Motivere dem til å ikke å slutte på skolen. Allerede et samarbeid mellom Nav og skolevesenet som kan bli bedre og helsevesenet må også bidra mer.

Dette kommer også frem i NOU (2012). Veiledere ved NAV kontorene skal prøve å motivere og bistå vedkommende til å søke jobb, gi råd og annen støtte. Bistanden skal komme i form av økte ressurser i avklaring, motivering og hjelp til jobbsøking. Formålet med denne innsatsen er å hjelpe vedkommende så raskt mulig for å komme i jobb eller utdanning. Dette kan gjøres gjennom utdanningstilbud eller ved arbeidsmarkedskurs.

Kurstilbudet skal være forbeholdt personer som har behov for kvalifisering og som sliter med å komme inn på arbeidsmarkedet. Arbeidsmarkedskurs skal gi den enkelte evne til å opprettholde og styrke kompetansen til ansatte i bedrifter som har omstillingsproblemer. Formålet med opplæringen skal bidra til at den ledige blir kvalifisert til ledige jobber. Videre skal kompetanseheving hindre utstøting av personer som står i fare for å falle ut av arbeidslivet eller er i en usikker sysselsettingssituasjon og har behov for kvalifisering.

Bergsli (2013) viser til studier som er gjort i forbindelse med frafall. Her kommer det frem at dette må ses i et folkehelseperspektiv. I studien kan en lese at forskere diskuterer helse som direkte og indirekte årsak til frafall i videregående opplæring. Det pekes på særlig rusmisbruk, tenåringsgraviditet, psykologiske, emosjonelle og atferdsmessige problemer spiller en rolle for frafall i videregående opplæring.

I samme undersøkelser vises det også til studier av betydning av foreldrenes helse, der én eller begge foreldrene har rusproblemer, mentale lidelser eller har kronisk sykdom, finner også en betydning effekt på frafall. Dette kommer også frem i St.meld. 46 (2013). Barn og unge er mer utsatt for å utvikle psykiske helseproblemer om de vokser opp i familier hvor foreldre har psykiske helseproblemer eller rusproblemer. Psykiske helseproblemer er en viktig årsak til at unge ikke fullfører grunnskolen.

Dette trekker også frem i St.meld. 46 (2013) der helseproblemer som den enkelte sliter med kan gi begrensninger i arbeidslivet. Svake prestasjoner på skolen kan skyldes andre områder i livet. Unge som sliter har behov for innsats fra flere instanser. Utdanningssektoren, arbeids og velferdsforvaltningen, helse- og omsorgssektoren og andre tilbyr tjenester som støtter opp om den enkeltes muligheter til å fullføre utdanning og delta i arbeidslivet.

Bergsli (2013) viser videre til studie som tar for seg psykisk helse, utdanning og arbeidsliv ved bruk av kvalitative intervjuer og spørreundersøkelser blant unge med erfaringer i psykiske lidelser. I undersøkelsen kommer det frem at halvparten av elevene som avbrøt

---

videregående opplæring skyldes psykiske problemer å være grunnen. I studien kommer det frem at komplekse forhold bidro til psykiske problemer når de unges livssituasjon ble vurdert deriblant vanskelige oppvekstvilkår, mobbing, ensomhet og manglende oppfølging på skolen. Mobbing og ensomhet var viktige faktorer for psykisk problemer som igjen førte til skolefravær, avbrutt videregående opplæring og problemer med å takle arbeidslivet.

Dette trekkes også frem i St.meld. 46 (2013). Her kommer det frem at mange unge har sammensatte utfordringer og trenger bistand fra ulike offentlige instanser for å kunne gjennomføre utdanning eller å delta i arbeidslivet. Videre viser stortingsmeldingen til en undersøkelse som er gjort av Arbeids- og velferdsdirektoratet at de unge som har behov for omfattende oppfølging fra NAV har falt ut av videregående opplæring. I undersøkelsen kommer det også frem at mange sliter med helseproblemer, særlig gjelder det psykiske lidelser og rus. Det at den enkelte sliter med helseproblemer kan være med på å bidra til at enkelte ikke mestrer videregående opplæring og føre til at det å møte arbeidslivet blir en utfordring.

NOU (2012) viser til Nasjonal strategiplan for arbeid og psykisk helse som ble lansert i 2007. Formålet med strategien er å styrke arbeid overfor personer med psykiske lidelser og innsatsen for et mer inkluderende arbeidsliv. Gruppen av mennesker som strategien satser på er unge med psykiske lidelser eller problemer under 35 år. Strategien gjelder alle med psykiske lidelser, rusproblemer eller som sliter med andre utfordringer.

Som det kommer frem i St.meld. 46 (2013) er det få unge under 30 år som er uførepensjonister, men det har vært en vekst i antall unge uført siden begynnelsen av 1990-tallet og en økning i andelen unge som mottar arbeidsavklaringspenger. Psykisk sykdom eller andre psykososiale problemer er en medvirkende årsak til at mange unge faller ut av videregående opplæring (St.meld. 46, 2013).

NOU (2012) viser til undersøkelse gjort av Folkehelseinstituttet som viser at om lag halvparten av den norske befolkningen vil rammes av en psykisk lidelse i løpet av livet. Dette kan føre til betydelige utfordringer for arbeidslivet på sikt.

Bergsli (2013) viser til en amerikansk studie at dårlig helse i barne- og ungdomstiden er knyttet til høyere risiko for frafall i videregående opplæring. Sykdom som opptrer tidlig i barndommen kan påvirke skoleprestasjonene i grunnskolen gjennom fravær og dårligere skolerestater fra starten av. Dette kan føre til at elevene som får dårligere karakterer og

---

resultater har dermed større sannsynlighet for å avslutte skolegangen innen studie- eller yrkeskompetanse fra videregående opplæring er oppnådd.

Bergsli (2013) viser videre til studier som er gjort at ungdomsskoleelever som vurderte sin helse som middels eller dårlig hadde større sannsynlighet for å avbryte videregående opplæring sammenlignet med ungdom som vurderte helsen sin som god eller utmerket. Bergsli (2013) viser videre til studie utført i Norge der forskerne fant omlag 42 prosent av frafall i videregående opplæring i Akershus skyldes forhold knyttet til psykisk helse. Forskerne i samme undersøkelse peker på at dette er et nytt funn i forskningen rundt frafall i videregående opplæring.

Bergsli (2013) viser til studier der ungdom med lese- og skrivevansker er det høyere sannsynlighet for å ha atferdsvansker, psykiske problemer og større risiko for frafall i videregående opplæring. Disse læringsvanskene påvirker skoleprestasjonene og som gir større sannsynlighet for lavere utdanningsnivå. Studiene viser også at det er en sammenheng mellom lese- og skrivevansker i ungdommen og senere mottakelse av offentlig stønad. Andelen i gruppen 24 til 28 år som mottok offentlig stønad var 60 prosent for de som rapporterte lese- og skrivevansker, mens den var på 25-35 prosent for dem som ikke rapporterte disse problemene.

---

5. Oppsummering

5.1 Drøfting

Masteroppgavens hovedtema har vært å undersøke hvordan en kan forklare frafall i videregående opplæring blant unge og hvilken betydning har det for arbeidsledighet. Gjennom eksisterende teori og empiri som trekker frem hva som kjennetegner de som faller fra videregående opplæring og intervju med fagperson som har arbeidet med dette område i flere år har jeg prøvd å komme frem til et svar. Ved å lese gjennom tidligere forskningsrapporter og offentlige utredninger har det påvirket utformingen av oppgaven samt utarbeidelsen av intervjuguide. Hva tidligere forskning på dette område har kommet frem til, hvordan situasjonen er nå samt hvilke tiltak som iverksettes for fremtiden har blitt forsøkt belyst gjennom spørsmålene.

I avsnitt 4.2 som presenterer resultatene kan en lese at frafall i videregående opplæring påvirker arbeidsledigheten blant unge. Frafall i videregående opplæring gir også høyere tilbøyelighet for offentlige stønader blant de som dropper ut samt faren for å havne i fengsel øker om du faller av videregående opplæring. Samtidig kan vi lese videre at de som faller fra videregående opplæring er en sammensatt gruppe elever med ulike skjebner.

Videre kan vi lese at de som er arbeidsledige, kan skyldes andre årsaker enn frafall. Som informanten påpekte kan den økonomiske situasjonen påvirke arbeidsledigheten blant ulike yrkesgrupper og at ny utdannede tar lengre tid å få seg jobb. Det vi kan si med klarhet er at vi ikke kan trekke frem en bestemt faktor som påvirker arbeidsledigheten, men at arbeidsledigheten består av flere faktorer samtidig.

Gjennom tidligere forskning på dette feltet har kommet frem at kapital (økonomisk, kulturell og sosial) som den enkelte besitter med påvirker skoleresultatene og deretter trukket en konklusjon. Vi kan klart og tydelig trekke frem at ja, kapital som den enkelte besitter med påvirker skoleresultatene og som igjen påvirker mulighetene på arbeidsmarkedet. På den andre siden mener jeg at det finnes andre faktorer som også påvirker gjennomføringen av videregående opplæring og tilknytning på arbeidsmarkedet.

En av faktorene som jeg mener påvirker gjennomføringen av videregående opplæring som ikke har klart å trenge gjennom blant fagfolk som forsker på dette fenomenet, er unges

mentale helse. Unges mentale helse påvirker igjen mulighetene på arbeidsmarkedet. Som det ble påpekt av informanten og av tidligere forskning spiller psykisk helse en stor rolle i gjennomføringen av videregående opplæring. Om den enkelte elev sliter psykisk vil dette påvirke den enkeltes fravær på skolen, evne til å tilegne seg kompetanse samt gjennomføringen av videregående opplæring. Når den enkelte elev har lærevansker fører kombinasjon av psykiske lidelser og frafall i videregående opplæring til økt sannsynligheten for å være arbeidsledig og mottaker av offentlig stønad. Som informanten påpeker kunne innsatsen mot psykiske lidelser vært bedre. Er det slik at de som sliter med psykisk helse faller mellom offentlige instanser og blir kasteball i systemet? Er ansvaret for unges psykisk helse alt for fragmentert? Kanskje bør man overlate til én instans f.eks. kommunen?

Gjennom etablert teori og empiri rundt frafall i videregående opplæring har forskerne konsentrert seg om fravær som en av faktorene som reduserer sannsynligheten for fullføring av videregående opplæring og deretter deres muligheter på arbeidsmarkedet. Det jeg savner er forskning som går dypere inn på hvorfor den enkelte har så høyt fravær. Skyldes fraværet psykiske problemer?

Som det har kommet frem i oppgaven, reduseres den enkeltes muligheter på arbeidsmarkedet om man ikke gjennomfører videregående opplæring. Ledende politikere og den offentlige debatten har konsentrert seg om frafall som et spørsmål om kapital den enkelte besitter med. Dersom offentlige myndigheter deler opp frafallsproblematikken og ser dypere på dette, kanskje klarer man å redusere antall elver som slutter på videregående opplæring. Slik oppgaven har vært inne på at de som ikke har fullført videregående sliter mer med å komme inn på arbeidslivet. De har også høyere ledighet samt bruker de i større grad andre sosiale stønader, primært helseytelser og blir uføretrygdete på lengre sikt.

Som det kommer frem i masteroppgaven påvirker frafall i videregående opplæring mulighetene på arbeidsmarkedet. Her kom det frem at ledigheten er mye høyere for dem som ikke har fullført videregående opplæring enn dem som har fullført. Ofte fremheves mangel på samsvar mellom arbeidsgiveres krav til kvalifikasjoner og hva arbeidstakere besitter med som en viktig forklaring på hvorfor en del mennesker havner utenfor arbeidslivet. For elever som har droppet ut av videregående opplæring er det viktig at de begynner med utdanning så raskt som mulig slik at deres muligheter på arbeidsmarkedet ikke reduseres.

Her det viktig at skolevesenet tar grep så tidlig som mulig samt at NAV gjennom sine programmer hjelper unge med å få seg utdanning slik at de ikke faller utenfor samfunnet. Frafall i videregående opplæring reduserer mulighetene til jobb og øker også sjansen for uføretrygd og et voksenliv utenfor arbeidslivet. Frafall i videregående opplæring øker også sjansen for dårligere levekår og helse gjennom livet.

Slik jeg tolker informanten, jobbes det på tvers av offentlige instanser på dette område, men samtidig kan arbeidet på dette område bli bedre. Her er det viktig at offentlig instanser hjelper de unge som kommer fra hjem med minst ressurser. Etterspørselen etter personer med bare grunnskoleutdanning eller videregående utdanning vil minke fremover. Gruppen av unge menneske med lite ressurser som ikke får bistand kan føre til at veien kan bli lang for å komme tilbake i arbeid. Personer som har fullført videregående opplæring klarer seg bedre på arbeidsmarkedet enn personer med grunnskole som høyeste fullførte utdanning.

Et annet funn i oppgaven som er viktig å merke seg er hvilke typer grupper av mennesker som er på tiltak. Slik det kommer frem i oppgaven er det mange unge som deltar i tiltak. Unge som har droppet ut og som har lite utdanning blir prioritert og innvandringsgrupper har større utfordringer med å komme i arbeid. Gjennom arbeidet med masteroppgaven har jeg kommet bort i forskning som viser at innvandrere har større sannsynlighet for å droppe fra videregående opplæring enn etniske elever. Frafallet gir også utfordringer på arbeidsmarkedet da denne gruppen har lite utdanning å vise til.

Forskning på dette område har konsentrert seg om skille mellom ulike kapital den enkelte besitter med. Dette synes jeg blir for enkelt og vagt. Innvandrere som en gruppe er en sammensatt gruppe med ulike bakgrunn. Mange av dem kommer til landet med lite utdanning fra krigsherjede områder der fattigdom har preget livet, enkelte kommer til landet som analfabeter. Mange sliter med traumer fra vonde opplevelser. Noen vil også kunne slite med språket som gjør at bedrifter kvier seg for ansatte personer med svake norskkunnskaper.

Med dette i bagasjen vil veien til arbeid og utdanning var lang og krevende. Som følge av gruppens sammensetning er det slik at offentlige myndigheter ikke tør tak i problemet som denne gruppen møter i samfunnet? Er det for komplekst? Gjemmer offentlige myndigheter seg bak bevilgningen gjennom statsbudsjettet? Hvor godt samfunnet klarer å integrere innvandrere i arbeidslivet kan få store betydninger for offentlige finanser og ikke minst for samfunnsutviklingen.

Høy yrkesdeltakelse er viktig i et fordelingsperspektiv og bidrar til å forebygge store levekårsforskjeller, fattigdom og sosiale motsetninger. Arbeidsmarkedet er den viktigste arenaen for å motvirke fattigdom samt at deltakelse i arbeidslivet kan bidra til å forhindre marginalisering av utsatte grupper. I et kunnskapssamfunn går det tydelige sosiale skillelinjer mellom de som har gode grunnleggende ferdigheter og en fullført utdanning og de som mangler dette. For å hindre sosial ulikhet, for at den enkelte skal ha en trygghet for arbeid og samfunnsdeltakelse og for at samfunnet skal få dekket sine kompetansebehov er det viktig at alle har like muligheter for å lære

Et annet viktig moment som har kommet frem i oppgaven er at fremtidens arbeidsmarked stiller krav om kompetanse. Som det ble nevnt i oppgaven bidrar teknologiske endringer til at de jobbene som man kunne få uten utdanning har nå blitt effektivisert bort. Økonomiske situasjonen som landet står ovenfor gjør at omstillinger i økonomien stiller stadig nye krav kompetanse. Som det kommet frem i studien har samfunnsutviklingen de siste tiårene har vært dominert av teknologiske endringer.

Disse endringer gir fortrinn for de som har høy kompetanse på arbeidsmarkedet. Land i vesten har de senere årene opplevd økning i etterspørsel etter arbeidstakere med høy kompetanse på bekostning av arbeidstakere med lav kompetanse. Dette skyldes den teknologiske endringen som samfunnet og arbeidslivet står ovenfor. Dette igjen stiller større krav til at offentlige myndigheter øker innsatsen mot frafall i videregående opplæring.

Vi er kjent med at mange unge dropper ut av videregående opplæring og nå som bedriftene stiller nye krav til kompetanse, vil veien til jobb for de som faller utenfor være lang. Som informanten pekte sliter de som ikke har fullført videregående opplæring mer med å komme i arbeidslivet enn de som har fullført. Samtidig taper offentlige myndigheter ressurser i form av tapte skatteinntekter og i stedet må gi den enkelte offentlig stønad. Som følge av dette er det viktig med tidlig innsats ovenfor de faller ut slik at de raskere kan komme i jobb og utdanning.

For samfunnsutviklingen er det viktig med tilgang til kompetent arbeidskraft. Det er avgjørende for å opprettholde offentlige velferdstjenester av god kvalitet og for næringslivets evne til å utvikle konkurransedyktige produkter og tjenester. Høy og stabil sysselsetting demper fattigdom, bidrar til mindre økonomiske og sosiale forskjeller mellom ulike grupper i samfunnet. Langsiktige budsjettframskrivninger viser at det vil på lengre sikt blir mer

---

utfordrende å finansiere velferdsordningene. Dette kommer av økt levealder blant befolkningen som vil svekke offentlige inntekter og øke utgiftene som igjen vil skape utfordringer for offentlige finanser. Personene som står utenfor arbeidsmarkedet mottar én eller flere offentlige ytelser som uførepensjon, arbeidsavklaringspenger, arbeidsledighetstrygd og økonomisk sosialhjelp. Om samfunnet lykkes med å øke sysselsettingen vil det gi bedre offentlige finanser samt reduserer det også sjansen for uføretrygd og et voksenliv utenfor arbeidslivet.

5.2 Konklusjon

Funnene i denne oppgaven tyder på at frafall i videregående opplæring påvirker arbeidsledigheten blant unge. Som vi har vært inne på tyder det på at unge som ikke har fullført videregående opplæring sliter mer med å komme i arbeid enn de som har fullført. Samtidig tyder funnene også på at det er andre faktorer som påvirker gjennomføringen av videregående opplæring og tilknytningen på arbeidsmarkedet.

Det vi kan si helt til slutt er; ja, frafall i videregående opplæring har betydning for arbeidsledighet blant unge, men samtidig finnes det er andre faktorer som også spiller en rolle i gjennomføringen av videregående opplæring og tilknytning på arbeidsmarkedet blant unge.

---

6. Litteraturliste

Becker, Gary (1993): *Human capital. A Theoretical and Empirical Analysis with Special reference to Education. Third edition.* Chicago: The University of Chicago Press

Bergsli, Heidi (2013): *Helse og frafall i videregående opplæring. Underlagsrapport til Sosial ulikhet i helse: En norsk kunnskapsoversikt.* Høgskolen i Oslo og Akershus

Bratsberg, Bernt, Torbjørn Hægeland og Oddbjørn Raaum (2011): *Tøffere krav? Ferdigheter og deltakelse i arbeidslivet.* Søkelys på arbeidslivet volum 28 nummer 4/2011, Universitetsforlaget, 302 – 316.

Borge, Lars-Erik; Torberg Falch og Bjarne Strøm (2011): *Fullføring av videregående opplæring : kan vi forklare variasjonen mellom fylker og regioner?.* *Samfunnsøkonomen.* vol. 125(65) (5).

Boudon, Raymond (1974): *Education, opportunity, and social inequality. Changing prospects in Western Society.* New York: John Wiley

Bourdieu, Pierre og Jean-Claude Passeron (1990): *Reproduction in Education, Society and Culture.* London: Sage Publications Ltd. Second edition

Einan, Veronica (2011): *Betydningen av arbeidsledighet for frafall i videregående skole.* Masteroppgave ved institutt for sosiologi og samfunnsgeografi. Oslo: Universitetet i Oslo

Erikson, Robert og Jan O. Jonsson (1996a): *Can education be equalized? The swedish case in comparative perspective.* Boulder: Colorado Westview Press Inc

Falch, Torberg, Lars-Erik Borge, Päivi Lujala og Ole Henning Nyhus, Bjarne Strøm (2010): *Årsaker til og konsekvenser av manglende fullføring av videregående opplæring.* Trondheim: SØF-rapport

Falch, Torberg og Ole Henning Nyhus (2009): *Frafall fra videregående opplæring og arbeidsmarkedstilknytning for unge voksne.* Trondheim: SØF-rapport

Falch, Torberg og Ole Henning Nyhus (2011): *Betydningen av fullført videregående opplæring for sysselsetting og inaktivitet blant unge voksne.* Søkelys på arbeidslivet volum 28 nummer 4/2011, Universitetsforlaget, 285 – 301.

Falch, Torberg, Anne Borge Johannesen og Bjame Strøm (2009): *Kostnader av frafall i videregående opplæring*. Trondheim: SØF-rapport

Gjefsen, Hege Marie, Marit Linnea Gjelsvik, Kristian Roksvaag og Nils Martin Stølen (2012):

Utdannes det riktig kompetanse for fremtiden? Økonomiske analyser 3/2012, Statistisk sentralbyrå, 54-63.

Goldthorpe, John H. (2000a): *On sociology, Numbers, narratives, and the integration of research and theory*. Oxford: University press

Goldthorpe, John H og Richard Breen (2000b): "Chapter 9. Explaining educational differentials: Towards a formal rational action theory", i John H. Goldthorpe. *On sociology, Numbers, narratives, and the integration of research and theory*. Oxford: University press

Hanse, Marianne Nordli (2008): "Rational action theory and educational attainment. Changes in the impact of economic resources", *European sociological review*, 24(1):1-17

Heggen, Kåre og Sten-Erik Clausen (2006): *Høgre utdanning som sosialt prosjekt*. TIDSSKRIFT FOR SAMFUNNSFORSKNING 3/2006

Hernes, Gundmund (2010). *Gull av gråstein. Tiltak for å redusere frafall i videregående opplæring*. Oslo: Fafo

---

Johannessen, Asbjørn, Per Arne Tuft og Line Kristoffersen (2004): *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag as.

Johannessen, Asbjørn, Tuft, Per Arne, Veiden, Pål (2006): *Å forstå samfunnsforskning*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Kildenett (2015). Fra Reform 94 til Kunnskapsløftet. Url: <http://www.kildenett.no/artikler/2007/1185371254.28>. Lesedato 31.07.2015

Lovdata (2015). Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova) av 27. november 1998. Url: <http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>. Lesedato 31.07.2015

Lovdata (2015). Forskrift til opplæringslova av 01. august 2006. Url: <http://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-06-23-724>. Lesedato 31.07.2015

Markussen, Eifred, Mari Wigum Frøseth, Berit Lødding og Nina Sandberg (2006): *Bortvalg og kompetanse. Gjennomføring, bortvalg og kompetanseoppnåelse i videregående opplæring*

---

blant 9749 ungdommer som gikk ut av grunnskolen på Østlandet våren 2002. Hovedfunn, konklusjoner og implikasjoner fem år etter. Oslo: NIFU STEP

Markussen, Eifred, Berit Lødding og Solveig Holen (2012). *De' hær e'kke nokka for mæ. Om bortvalg, gjennomføring og kompetanseoppnåelse i videregående skole i Finnmark skoleåret 2010-2011*. Oslo NIFU STEP

Nordlys nettutgave 30.10.2013: "Her er vinnerne i arbeidsmarkedet". Url: <http://www.nordlys.no/nyheter/article6951265.ece>. Lesedato 31.07.2015

NOU, Norges offentlige utredninger (2012:6): *Arbeidsrettede tiltak*. Oslo: Arbeidsdepartementet

Olaniyan, D. A. og Okemakinde, T (2008). *Human Capital Theory: Implications for Educational Development*. Ibadan: University of Ibadan

Oosterbeek, Hessel (1992): *Essays on human capital theory*. Doktorgradsavhandling
Amsterdam: Universitetet I Amsterdam

Stortingsmelding nr. 9 (2008-2009): *Perspektivmeldingen*. Url: <http://omega.regjeringen.no/pages/2142458/PDFS/STM200820090009000DDDPDF S.pdf>. Lesedato 31.07.2015

Schultz, Theodore W. (1961). *Investment in human capital*. The American Economic Review

Stangeland, Nina (2007): *Humankapital og økonomisk vekst. En empirisk etterprøving av Mankiw, Romer og Weil (1992)*. Masteroppgave ved økonomisk institutt. Oslo: Universitetet i Oslo

---

SSB (2015): Statistikk, Arbeidskraftundersøkinga, sesongjusterte tal, juli 2015. Url: <http://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/akumnd/maaned>. Lesedato 30.09.2015

SSB (2015): Statistikk, gjennomstrømning i videregående opplæring, 2009-2014. Url: <http://www.ssb.no/vgogjen>. Lesedato 31.07.2015

SSB (2013): Statistikk, gjennomstrømning i videregående opplæring, 2007-2012. Url: <http://ssb.no/utdanning/statistikker/vgogjen/aar/2013-05-28?fane=om#content>. Lesedato 31.07.2015

Store Norske Leksikon (2015). Arbeidsledighet. Url: <https://snl.no/arbeidsledighet> Lesedato 31.07.2015

Stortingsmelding nr. 12 (2012-2013): *Perspektivmeldingen 2013*. Url: <https://www.regjeringen.no/contentassets/0825e498ab40465ea3836b06bebd6b93/no/pdfs/stm201220130012000dddpdfs.pdf>. Lesedato 31.07.2015

Stortingsmelding nr. 16 (2012-2013): *Flere i arbeid*. Url:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/26dc321559c24ee8b8779b6c5105ae42/no/pdfs/stm201220130046000dddpdfs.pdf>. Lesedato 31.07.2015

Stortingsmelding nr. 44 (2008-2009): *Utdanningslinja*. Url:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/8ccdb8d0af81437e95d2144649864169/no/pdfs/stm200820090044000dddpdfs.pdf>. Lesedato 31.07.2015

Thran, Christer (2005): "*Utdanningens sosiale reproduksjon- et fokus på mekanismer*". Sosiologisk tidsskrift 13:45-70

Tromsø Fylkeskommune (2011): Krav til godkjent vitnemål. Url:
<http://www.bardufoss.vgs.no/Elevsider/Kravtilgodkjentvitnem%C3%A5l/tabid/1900/Default.aspx>. Lesedato 31.07.2015

Topal, Erdem (2012): *Samfunnsvitenskapelige metoder med vitenskapsteori*. Høgskolen i Hedmark.

Træland, Solrunn (2012): *Årsaker til frafall i videregående skole. Hvordan kan en forklare høyt fravær og lav måloppnåing for elever på yrkesfaglige utdanningsprogram? En kvalitativ studie av elevers forklaringer på høyt fravær og lav måloppnåing*. Masteroppgave i pedagogikk med vekt på spesialpedagogikk. Bergen: NLA Høgskolen

Universitetet i Oslo og Språkrådet (2015). Bokmålsordboka og Nynorskordboka. Url:
<http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=frafall&begge>. Lesedato 31.07.2015

Utdanningsforbundet (2011): *Frafall i i videregående opplæring – i Norge og utlandet*. Url:
http://www.utdanningsforbundet.no/upload/Tidsskrifter/Bedre%20Skole/BS_nr_1_11/BS_1-11_Markussen.pdf. Lesedato 31.07.2015

Aadland, Einar (2004): *Og eg ser på deg. Vitenskapsteori i helse og sosialfag. 2 utgave*. Oslo: Universitetsforlaget.

Intervjuguide

Bakgrunn

- Navn
- Alder
- Hva er din utdanning og hva er din funksjon i Nav?
- Hvor lenge har du jobbet med arbeidsledighet/arbeidsmarkedet?

Tidligere forskning

- 1- Rapporter fra SSB og ulike forskningsmiljøer har sett på årsaker til og konsekvenser av manglende fullføring av videregående opplæring. Her kommer det frem at arbeidsmarkedstilknytningen er dårligere blant dem som ikke har fullført videregående opplæring. Er du enig i dette bildet?
- 2- Fremtidens arbeidsmarked går i retning av et kunnskapsmarked. Merker du gjennom ditt arbeid at arbeidsgivere stiller krav om minimum fullført videregående opplæring?
- 3- SSBs fremtidsperspektiver innebærer at ungdom som ikke har fullført videregående opplæring, vil ha vanskeligheter med å få en fot innenfor arbeidslivet. Stemmer dette?

Situasjonen nå

- 4- Andelen elever som gjennomfører videregående opplæring med studie- og yrkeskompetanse innen fem år har ligget på rundt 70 prosent t siden reform 94. Hvordan skal dere som offentlige instans møte denne utfordringen?
- 5- Gjennom tidligere undersøkelser og rapporter kommer det frem at sannsynligheten for å stå utenfor videre utdanning og arbeidsliv allerede som ung voksen øker dersom man ikke fullfører videregående opplæring. Hva er deres erfaring?
- 6- Kan du si noe om arbeidsmarkedstilknytningen for dem som ikke har fullført videregående opplæring kontra de som har fullført.
- 7- Den registrerte arbeidsledigheten i Norge er på 3,7 %. Kan du beskrive hvem er registrert som ledige og hva som kjennetegner dem?
- 8- Har personer med fullført videregående opplæring lavere eller høyere arbeidsledighet enn personer som ikke fullfører videregående opplæring?
- 9- Er det en sterkere negativ sammenheng mellom frafall og arbeidsledighet for ikke-etnisk norske, enn for etniske norsk?
- 10- Kan du beskriv personene som er på arbeidsmarkedstiltak?

SØKNAD OM INTERVJU

I forbindelse med min masteroppgave i Offentlig ledelse og styring med spesialisering innen økonomi, finansiering og regnskap ved Høgskolen i Hedmark, ønsker jeg å intervju en eller flere personer hos NAV som arbeider med arbeidsledighet blant unge.

Tema for masteroppgaven vektlegger frafall blant unge i videregående opplæring og deres posisjon i arbeidsmarkedet. Jeg ønsker derfor å gjennomføre intervju med fagfolk som jobber med dette område og som kan besvare noen spørsmål. Intervjuet vil ikke bli tatt opp, men jeg tar notaer underveis.

Prosjektet er ikke meldt inn til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste da intervjuet ikke berør sensitive opplysninger. Veileder er professor Bjarne Jensen, Høgskolen i Hedmark, tlf. 62 43 04 62.

Oslo, 09, mars 2015

Med vennlig hilsen

Erdem Topal

Undertegnede samtykker i at Erdem Topal kan intervju en eller flere personer som jobber med frafall og arbeidsledighet våren 2015.

Dato 17.03.15

Navn

Anne-Cathrine Eranto
seksjonsjef Utredningsseksjonen